Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

[...]744 онной 1921 оной [...]абрин 21-нэй гарана | № 197 (14217) | 1973 оной августын 22, среда | Сэн 2 мүнгэн

ҮБҺЭ, СЕНАЖ, СИЛОС, НОГООНОЙ ГУРИЛ БЭЛЭДХЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИЕ ЗЭРГЭ ЯБУУЛАЯ!

БАЙСЫН ҮБЭРТЭ ХҮХЮУТЭЙ

[...]бэлэй ябгинама хүйтэн [...]өөрилшье үбһэн алтан[...]тэй болодог», — гэ[...]лшад зүб хөөрэлдэдэг. [...]ние хараадаа абаһан [...]гай совхоз энэ жэлдэ [...]00 центнер үбһэ, 5.100 [...]ер сенаж, 500 центнер [...] намаа, 5.610 тонно [...] бэлэдхэхэ абахаар тү[...]ее. Энэ даабарияа ам[...]айгаар бэелүүлжэ, нии[...]дуу малые бардам тэ[...]эр хангахын тулада [...]ой дирекци, партком, [...]ком үбһэндэ орохын[...]рда тээ хэдэ хэдэн хэм[...]буулга хараалһан юм. [...]лис мүрысөөнэй дүрим [...]дооһон, үбһэшэдэй зве[...]ндэ политическэ хү[...]ри ябуулха политин[...]торнууд томилогдоһон.

[...]ндэ совхоздо ажалла[...]хы хүнүүдэй 50—55 [...]ть малай тэжээл бэ[...]тэдэ хабаадуулагдажа, [...]дэй 8 звено байгуу[...]ан. Иигэжэ ажал хү[...]рин зүбөөр эмхидхэг[...]й ашаар, 700-аад гек[...]шалангай ногоон уна[...]һан тэрэнэй 500-ниинь [...]дһан. 2.800 шахуу [...]ер үбһэн һүрилэгдэһэн, [...] центнер сенаж, 250-[...]центнер набша намаа [...]рдэһэн байха юм.

[...]унүүдые ажалдань ур[...]лха, тэдэнэрэй зориг [...]аха гээшэ амжалты[...] түлхюур боложо үгэ[...]. Агитаторнууд А. И. [...]ов, В. А. Степанов, [...] Осипов, Д. Д. Содно[...] болон бусад үбһэшэдэй [...] ойлгууламжын хүдэл[...] ябуулха, политинфор[...]нуудаар парткомой [...]он дээрэ баталагдаа һэн. [...]рэй даажа абаһан зве[...] илангаяа һайнаар [...]ажа, нүхэдэйнгөө дүн[...] шалгарна, — гэжэ [...]зой парткомой секре[...]нүхэр Шойненов хөөрэ[...].

[...]хөөрөөшье үбһэшэдэй [...]ндо дэлгэрһэн мүры[...]үбөөр эмхидхээд, эдэб[...]хэлыень бадаруулаад [...]а, ажал хэрэгынь ураг[...]ульгамаар ябаха, ам[...] туйлагдаха байна. [...] Үбһэ хуряалгын ха[...]һын урда тээхэнэ со[...]с мүрысөөнэй дүрим [...]звенонуудай хамтын [...]ан дээрэ зүбшэн хэл[...]һэн. Үбһэшэн бүхэндэ [...]рилагдажа үгтэһэн бай[...]. Долоо хоноод лэ (по[...]ьник бүхэндэ) ажалай [...]рсологдожо, политин[...]торнууд үбһэшэдтэ со[...]жо үгэдэг байна. Дай[...] болон сахилгаан хуу[...]ууд саг үргэлжэ гар[...]на, хөөрэлдөөнүүд үн[...]дэнэ. Тиимэһээ звено, [...]эн бүхэнэй хоорондо [...]рһэн мүрысөөнэй ха[...] охин унтарнагүй, үдэр [...]ой үнгэрхэ бүри эршэтэй шанга болоно. Ажалай дүн гаргагдахада, звеногой бүхы гэшүүдэй хамтаараа сомоһон үбһэнэй хэмжээн анхаралда абтахаһаа гадна, нэн түрүүндэ хүн бүхэнэйчь хэһэн хүдэлмэриин хэм хэмжээн хараада абтана. Юуб гэхэдэ, социалис мүрысөөнэй гуримай ёһоор, нэгэ хүндэ тооложо үзэхэдэ, 50 центнерһээ бага бэшэ тэжээл бэлэдхэһэн звено дамжуулгын улаан тугханда, мүнгэн шанда хүртэхэ байна бшуу. Тиихэдэ оньһожоруулагдамал звено гэшүүн бүхэндөө 100 центнер үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ ёһотой.

Комсомол - залуушуулай звенонуудта намагжаһан болдогтой сабшалан даалгагдаа. Тиимэһээ тэдэнэртэ тусгаар шан тогтоогдоо. Долоон хоногой туршада нэгэ хүндөө 25 центнер тэжээл бэлэдхэһэн звено улаан тугханда, мүнгэн шанда хүртэхэ, даалгагдаһан участогайнгаа үбһэ сүм хуряажа абаад байхадаа. Байгал далайн эрье ошожо амарха түлөөһэгүй путёвкоор шагнагдаха болоно. Иигэжэ залуушуулайшье урма зориг бадаруулагдана.

Г. А. Аюшеевэй хүтэлбэрилдэг үбһэшэдэй звено Байсын үбэр гэжэ сабшалангай 815 гектарые даажа абаһан байгаа. Эндэхи үбһэшэд габшагай һайнаар ажаллаһанайнгаа ашаар социалис мүрысөөндэ түрүүлнэ. Амжалтаараа урмашаһан тэдэнэр мүнөө бурищье эршэмтэйгээр ажалдана. Тус звенодо 23 хүн хүдэлнэ. Тэдэнэртэ 9 трактор даалгагдажа үгтэнхэй. Байсын үбэрэй үбһэшэд даажа абаһан сабшалан дээрэһээ 10 гара мянган центнер эрхим шанартай үбһэ һүриляжэ, малшадтаа бэлэглэхээр эрмэлзэнэ.

— Июлиин тэн багаар үбһэеэ сабшажа эхилээ һэмди. Теэд бороо ехэхэн һаатуулаа. Энээн тухай хэлээдшье яахаб, бултанда мэдээжэл юм бэзэ. Түсэб уялгаяа дүүргэхэл һанаатайбди. Косилкашан В. П. Ситников, тракторай тармууршан С. П. Васьков, трактораар бухал шэрэгшэ Б-Ж. Дашацыренов гэгшэд үдэрэйнгөө даабари 110—120 процент дүүргэнэ. Нарата үдэрэй боломсоор сабшалгаяа зогсоожо, тракторнуудаа үбһэ тармалгада гү, али һүрилэлгэдэ хэрэглэнэбди, сабшагдаһан үбһэн хура бороодо сохюулхадаа шэмэ шүүһээ гээхэ, хара бури боложо гутаха байна бшуу, — гэжэ звеное даагша Г. А. Аюшеев хөөрэнэ.

Энэ звеногой сомоһон олонхи һүри сэл хүхэ, хоншуухан үнэрөө алдаагүй байха юм. Иигэжэ тэдэнэр үбһэнэй шанарта ехэхэн анхарал хандуулна. Үбһэеэ гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряаха гэһэн уряатайгаар хүдэлнэ. Эндэ арбан гар хажууршад бии. Тэдэнэр һөөг бургааһан соогуурхиие тухижэ, һубаг ханаабай болон харгын захаархи ногоо сабшана. Сэлмэг үдэрэй тохёолдоходо үглөөнэй харанхыһаа үдэшын бүрэнхы болотор ажаллана. Үнэтэ сагай хии талаар гээгдэхэгүйн тула үдын хоол сабшалан дээрэнь асарна.

— Хэрбээ гэртээ харижа эдеэлхэ болоо һаа, 2—3 часаа гээхэ һэмди. Мүнөө 20—30 минутын туршада эдеэлээд, амараад ажалдаа гаранабди. Эдеэлхэдээ яараха тэбдэхэгүйш, аятай зохид байна, — гэжэ үбһэшэд мэдүүлнэ.

Иигэжэ ажалаа һайнаар эмхидхэһэн, хүдэлмэриин сагые зүбөөр хэрэглэһэн дээрэһээ тус звено хэдэхэн хоногой туршада 350 гектар талмайн ногоо унагааһан, 310 гектар сабшалангай үбһэ сомоһон байна. Тэрээнһээ гадна, тэдэнэр 500 тонно сенаж дараха түсэбтэй байгаа. Энэ шэмэтэ тэжээл 3—4 үдэр соо эрхим шанартайгаар хоёр нүхэндэ даража, совхозойнгоо шанда хүртөө.

З. Г. Базаровай даадаг һү һаалиин фермэдэ хүрэжэ ерэхэдэмнай силос дараха хүдэлмэри эхилэнхэй, түлэг дундаа ябажа байба. Эндэ 1.200 тонно силосэй багтаха нүхэн бии юм. Энэ шухала хүдэлмэридэ нэгэ трактор, 3 автомашина табигдаһан байна. Мүнөө 500-гаад тонно силос дарагдаад байна. Хоёр-гурбан хоногһоо нүхэеэ дүүргэхэ хүсэлэнтэй гээр шэмэтэ тэжээл бэлэдхэгшэд ажаллана.

Мүнөө үедэ үбһэ хуряалга дээрэ хүдэлжэ байһан бэшэшье звенонууд ажалай ульгэр жэшээ харуулна. Жэшээлхэдэ, Иван Фёдорович Суровый гэгшын даадаг звено 300-гаад центнер үбһэ сомоо. А. И. Степанов, А. П. Белоусов, Д. Д. Дамбаев гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг звенонууд баһал оролдосо хэшээлтэйгээр хүдэлжэ, ажалдаа амжалта туйлана.

— Сабшалан дээрэ һогооборшье үбһэ үлөөнгүй хуряажа һүрилөөд, малшадтаа тушааха зорилготойгоор үбһэшэднай мүнөө ажаллана, — гэжэ совхозой парткомой секретарь нүхэр Шойненов хөөрөө бэлэй.

Совхозой сабшалан дээгүүр ябажа хараад, үбһэшэдтэй хөөрэлдөөд байхадаа, секретариин хэлээшэдэ үнэн сэдьхэлһээ этигэн найдамаар байгаа һэн.

Б-Н. НАМДЫКОВ.
манай корр.

Хори.

Мэнэ һаяхан лэ энэ голой нэлэнхы үргэн сабшалан дээрэ үдхэн, үндэрөөр ургашаһан улаабтар оройтой хилгана надхан найгажа, халюурма ногоон долгёор эбхэрэн намхалзажа байгаа бэлэй. Харин мүнөө эндэхи нарийншаг голой зүүн, баруун бээр тоо томшогүй олон бухалнууд, тэбхэр томо һүринүүд бодошоод байна.

Зурууд шэнэһэн модотой пэгшэгэр шугы бургааһанай зүүгээр гар хажууршадай үдхэн хяаг, хилгана ногооe урматайгаар зэлэ татан сабшажа ябахань харагдана.

Тосхонһоо холо бэшэхэнэ тракторай косилкануудаар сабшажа, хабтайса унагаажархиһан үбһые оньһожоруулагдаһан звено тармана, хуряана, ехэ тэргэдэ ашана. Эндэ трактор, машинануудай хүнхинэлдэхэ абяан ойро зуурашье замханагүй.

— Хүнүүдэй хүдэлмэришэ гар оньһон техникын хүсэн хоёр хамтархадаа юумыеш тэнсээхэгүй байна. Наранай сэлмэг байгаал һаань, үбһэшэднай үсөөхэн хоног соо ехэл ажал хэхэ байна, — гэжэ «Дружба» колхозой түрүүлэгшэ Содбо Галсанович Цыренов хэлээд, хажуудаа байһан главна зоотехник Савелий Жербаковто хандан, иигэжэ асууба:

— Мүнөөдэр энэ сенажнай бүхыдөө хэды тонно болобо хаб? Һүүлэй мэдээн шамда бии гү?

— Үсэгэлдэр 600 тонно сенаж дарагдаад байгаа һэн. Энэ үдэр үшөө нэгэ нүхэнэй дүүрэхэдэ, хамта 750 тонно болохо ёһотой гэжэ һананаб, — гээд тэрэнь харюусана.

Түхэреэнүүд мөөршүү бирагар шүдэнүүдтэй тармуур шагтагалһан МТЗ трактор аалишагаар ябаад, сабшагдаһан үбһые хоёр тээһээнь хумин тармажа, нэгэ зурууд баал болгоно.
орохо ха юм.

Тармууртай энэ агрегадай хойноһоо дахаад, баһа нэгэ шэнэ түхэлэй оньһон машина ябана. Тэрэ шүдэтэй барабанаараа баалтай үбһэ нэгэ захаһаань зохидоор һабардан абаад, транспортёроор ехэ бункер руугаа таһалгаряагүй хэжэл ябана. Бункер соо ороһон үбһэн нягтаруулагдажа байха оньһотой юм. Ойро зуурахан ябаад байхадань, 3—4 центнерэй томо гэгшын бухал тэрэ бункер сооһоо тэбхэгэд гээд газарта буушана. Бухалнууд олон боложол байна. Тэдэ бухалнуудыень үбһэ сомодог түхеэрэлгэтэй агрегат ехэ ехээр үргөөд лэ, тракторай адар томо хоорботой тэргэдэ ашана. Эндэхи зоной «арбаа» гэжэ нэрлэдэг энэ ехэ тэргэ соо 35—40 центнер үбһэн ородог. Тэргынгээ үбһөөр дүүрэтэр ашагдаадхихадань механизатор Валерий Базаров МТЗ түхэлэй трактораараа тэрэниие нахилзатар зүдхүүлһээр сенаж дарадаг газар тээшэ ябана.

— Юрын тэргэтэй трактор гү, али автомашинын 3—4 дахин абаашаха үбһые энэ тэргэ нэгэ дахин абаашадаг юм, — гэжэ колхозой главна зоотехник нүхэр Жербаков хэлэнэ.

МУЖЫХЫН ГОЛООР ХАЛЮУРНА

РЕПОРТАЖ

— Эдэ гурбан оньһон агрегат һаадгүй хүдэлөө һаа, үдэр соо олохон зуун центнер суглуулжа абаха байна. Хоёр-гурбан үдэр соол 250 тонныи нүхые сенажаар дүүргэнэбди. Иигээд сенаж дараха түсэбөө хүсөөтөөд, үбһэеэ миин соможо эхилхэбди, — гэжэ энэ звеногой механизатор Даба Жалсановай агрегадаа ойро зуура байлгажа, бидонһоо хүйтэн уһа кружкаар удхажа гудамхиха зуураа хэлэнэ.

Тэдэнһээ тээ саанахана МТЗ түхэлэй тракторай хоёр агрегат хилгана ногоо сабшажа, хуряагдаха үбһэ ехэ болгожол байба.

— Сабшаһан үбһэеэ наратайда хахад үдэр соо хэбтүүлжэ һүүрээгээд лэ хуряажа ногоон шахуу зандань сенаж болгонобди. Энэ үбһые миил хатаажа һүрилхэ болоо һаамнай, сохом 2—3 үдэр хэрэгтэй. Ургасань һайн ха юм, бэлээр хатахагүй. Теэд хура бороо һайн хатаалгахашьегүй байна. Юрэдөөл сенаж дарахаһаа ондоо аргагүй. Бидэ түрүүн 500 тонно сенаж дараха гэжэ хараалһанаа, мүнөө иимэ юумын болоод байхада, тэрэнээ 1000 тоннодо хүргэхэ һанаатайбди, — гэжэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Цыренов хэлэнэ.

Зүб лэ даа. Сагай уларилай тогтууригүй байхада сенаж, силос ехээр дарахаһаа ондоо аргагүй. Эндэхид хээрын ногоо, мүн сибирский волосенец гэжэ олон жэлэй таримал ногооe сабшажа сенаж болгоно. Тэрэнэйнь уртасашье һайн. Гектарай 16—17 центнер үбһэн гарана. Нэн түрүүн сенажаа һайнаар, хүндэ трактораар нягтаруулан даруулна. Тиигээд нүхэеэ дүүргэхэдээ полиэтиленэ плёнкоор хушаад, дээрэһээнь хюрөөгэй хибэдэһэ зузаанаар адхажа хушана.

Тус ажахыда үбһэ сабшалга, хуряаха, силос дараха хүдэлмэришье баһал үргэн далайсатайгаар ябуулагдана.

Байгша ондо Яруунын аймагай «Дружба» колхозой ажалшад бүхыдөө хори шахуу мянган центнер үбһэ абахын түлөө иигэжэ шармайн оролсонхой.

М. НАМЖИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. (Зүүн гарһаа) колхозой үнинэй механизатор Даба Жалсанов, ажахын главна зоотехник Савелий Жербаков (зүүн гарһаа гурбадахинь) гэгшэд залуу хүбүүд Владимир Григорьев Павел Ильин хоёрто сенажай ногооной шанар тухай хөөрэжэ байна. 2. Иимэ ехэ тэргэдэ үбһэн ашагдажа сенажай нүхэндэ зөөгдэнэ.

АВТОРАЙ фото.

А. Н. КОСЫГИН В. ШТОФТОЙ УУЛЗАБА

Бэе бэетээ үгээ ойлголсоһоной ёһоор, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгин СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Штофтой августын 20-до Кремль соо уулзаба. Энэ уулзалга хадаа 1976—1980 онуудта хоёр оронуудай арадай ажахые хүгжөөхэ түсэбүүдые зохилдуулан тааралдуулха асуудалнуудые хаража үзэлгэдэ зорюулагдаһан байгаа.

Энэ талаар хэгдэдэг хүдэлмэриин һайн үрэ дүнгүүдые тэмдэглээд, А. Н. Косыгин, В. Штоф гэгшэд хоёр оронной арадай ажахын түсэбүүдые улам саашадань зохилдуулан тааралдуулха гол шэглэлнүүд тухай үгээ ойлголсоо. Тэрэшэлэн Советскэ Союз ГДР хоёрой хоорондо аха дүүгэй харилсаа холбоо үргэдхэлгэдэ шухала удха шанартай хэдэ хэдэн асуудалнууд шиидхэгдээ.

Түсэбүүдые зохилдуулан тааралдуулха хэрэг амжалтатайгаар дүүргэхэ, КПСС-эй ЦК-гай, СЕПГ-гэй ЦК-гай болон хоёр ороной правительствануудай баталан абаһан шухала шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ зорилгоор, мүн СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай экономическа социалис интеграциие улам саашадань гүнзэгырүүлхэ, тэдэнэй хоорондо экономическа харилсаа холбоо бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ тушаа социалис оронуудай коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй Крымдэ болоһон уулзалга дээрэ абтаһан шухала шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ зорилгоор СССР-эй ба ГДР-эй правительствануудай толгойлогшод зарим асуудалнуудаар хоёр ороной Госплануудта, тусхай бусад органуудта шухала даабаринуудые үгөө.

Энэ уулзалга үнэн зүрхэнэй, нүхэд ёһоной оршон байдалда үнгэрөө.

• • •

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгин, СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Германиин Демократическа Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Штофой хүндэлэлдэ сайлалга эмхидхээ. Хани ёһоной оршон байдалда үнгэрһэн энэ сайлалга дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо К. Т. Мазуров, бусад тушаалта хүнүүд байлсаа.

• • •

Тэрэ үдэртөө В. Штоф Эхэ ороноо бусаһан байна.

(ТАСС).

Албан хэрэгээр айлшалжа ерэбэ

БКП-гэй ЦК-гай Политбюргой гэшүүн, Болгариин Арадай Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ С. Тодоров августын 20-до Софиһаа Москва албан хэрэгээр айлшалжа ерэбэ. Тэрээнтэй хамта НРБ-гэй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо И. Илиев Москва ерэлсээ.

НРБ-гэй, СССР-эй гүрэнүүдэй тугуудаар шэмэглэгдэһэн Внуковска аэродром дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгин, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Н. К. Байбаков, бусад тушаалта хүнүүд болгар нүхэдые угтаһан байна.

(ТАСС).

БҮХЭСОЮЗНА СЕМИНАР ХҮДЭЛМЭРЕЭ ЭХИЛБЭ

[...]Байгал шадархи ой модо[...]ой ажахын үйлэдбэри оньһожоруулха асуудалда зорюулагдаһан бүхэсоюзна семинар үсэгэлдэр Улаан-Үдэдэ хүдэлмэреэ эхилбэ. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ой модоной ажахын Гүрэнэй комитет, ой модоной ажахые оньһожоруулха научно-шэнжэлгын бүхэсоюзна институт (ВНИИМ лесхоза), РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй Ой модоной ажахын министерствэнүүд энэ семинар зарлаһан байна. Семинарай хүдэлмэри гурбан үдэр үргэлжэлхэ юм.

Ой модоной ажахын һалбарийн мэдээжэ эрдэмтэд, конструкторнууд, лесхозой научно-шэнжэлгын институдай, Ленинградай научно-шэнжэлгын институдай, СССР-эй Науканuудай академиин Сибириин отделениин ой тайгын ба модоной институдай, ЦНИИМ-эй Эрхүүгэй филиалай, ЦНИИМ-эй Кавказай филиалай, Латвиин, Алас-Дурнын начно-шэнжэлгын институдуудай хүдэлмэрилэгшэд, Шэтын болон Эрхүүгэй ой модоной ажахын управлениин, ой модоной ажахын инженернүүдэй Украинын институдай түлөөлэгшэд, Байгал шадарай ой модоной ажахын мэргэжэлтэд, ажахынуудай директорнүүд, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй ой модоной ажахын министерствын хүдэлмэрилэгшэд семинарта хабаадалсана.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ой модоной ажахын Гүрэнэй комитедэй түлөөлэгшэ, РСФСР-эй ой модоной ажахын министрэй орлогшо **Р. В. Бобров** семинар нээхэ зуураа богони үгэ хэлэжэ, эндэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалай гол зорилгонууд тухай тогтоо. Республикымнай Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо **Ц. Б. Эрдынеев** партиин обкомой болон Министрнүүдэй Соведэй үмэнэһөө эрдэмтэд, конструкторнуудые, семинарта хабаадагшадые амаршалаад, республикынгаа арадай ажахын хүгжэлтэ, модо бэлэдхэлэй, ой модоной ажахын байдал тухай богонёор хөөрэжэ үгөө.

Семинарта хабаадагшад Байгал далай шадархи ой модо хамгаалха, ой модоной ажахын үйлэдбэри оньһожоруулха, автомат аргаар хангаха, ой тайгын баялиг арьбадхаха, ашагтай һайнаар хэрэглэхэ олон асуудал зүбшэн хэлсэхэ юм. Байгаалиин баялигуудые, тэрэ тоодо дэлхэйн эгээл шухаг гайхамшагта зүйл — Байгал далайн оршон байгаалиие хамгаалха, эндэхи модо зүбөөр хэрэглэхэ, шэнэ модо тариха, мүн иимэ хүдэлмэри саашадань оньһожоруулха тухай олон элидхэл семинар дээрэ хэгдэхэ, зүбшэн хэлсэгдэхэ байна.

Байгалай эхэнхи хуби, тэрэнэй оршон тойронхи ой тайга манай республикын газар дээрэ юм. Республикамнай ой модоор баян гэжэ хаа хаанагүй мэдээжэ. Жэл бүхэндэ эндэмнай 4 миллион кубометр модон бэлдэгдэнэ, ой тайгын модоной нөөсэ 2 миллиард кубометрһээ ехэ гэжэ багсаагдана. Ой модые хамгаалха, арьбадхаха зорилготой Ой модоной ажахын министерствын мэдэлэй 33 лесхоз, 131 лесничество ой модо харууһална, тарина.

Семинарай түрүүшын үдэр хэдэн элидхэл шагнагдаа. «Буряадай АССР-эй ой модоной ажахын байдал ба ажахын үйлэдбэри оньһожоруулха хараа зорилгонууд» гэһэн элидхэл республикымнай ой модоной ажахын министр **Н. Е. Медведев** хэээ. «Байгал» далайн ой модоной ажахын үйлэдбэри оньһожоруулха, автомат аргаар хангаха талаар эрдэм наукын зорилгонууд гэлэн» элидхэлые ой модоной ажахые оньһожоруулха научно-шэнжэлгын институдай директор, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат **В. Ф. Лебков** хэһэн байна. «Байгал шадархи ой тайгые ашагтай һайнаар эрхилхэ талаар эрдэм ухаанай үндэһэ һуури» гэһэн элидхэл СССР-эй СО АН-ай ой тайгын ба модоной институдай лабораторииe даагша, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат **Н. П. Поликарпов**, «Оронноймнай ой тайгаар баян районуудта хэрэглэгдэхэ ашаа шэрэлгын шэнэ техникэ» гэһэн элидхэл ВНИИМ лесхозой лабораториие даагша, техническэ эрдэмэй кандидат **Ю. И. Стахеев**, ой модоной ажахые хамгаалха, модо тариха шэнэ машина, хэрэгсэлнүүд ба Байгалай ой модоной нөөсэ тухай элидхэлые ВНИИМ лесхозой лабораториие даагша **В. Н. Трубников** хэбэ.

Һүүлээрнь семинарта хабаадагшад Заудинска модоной ажахыда ошожо, модо хамгаалха, тариха машина, хэрэгсэлнүүдые хараһан, тэдэниие хүдэлгэхэ, ашаглаха гуримтай танилсаһан байна.

Семинар августын 22—23-най үдэрнүүдтэ хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхэ. Үшөө хэдэн элидхэлнүүд зүбшэн хэлсэгдэхэ. Семинарта хабаадагшад Кабанскын ой модоной ажахы ошожо, модо отолхо, түймэр сараха, модоной үрэһэ суглуулха, тариха ажал оньһожоруулха машина, зэмсэгүүдые хараха, мүн республикымнай үзэсхэлэн гоё ба дурасхаалта газарнуудаар ябаха, Байгал шадархи ой тайгатай танилсаха байна.

Семинар тусхай тогтоол, зүбшэл, заабаринуудые баталан абаха юм.

СССР-эй Верховно сүүдэй пленум

СССР-эй Верховно сүүдэй ээлжээтэ пленум болобо, Л. Н. Смирновой хүтэлбэри доро үнгэрһэн энэ пленум дээрэ олониитэдэ аша туһатай ажалһаа хулжадаг, ниитэдэ харша ажабайдалтай хүнүүдэй хэрэгые сүүд дээрэ хаража үзэдэг практика тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдээ.

Уголовно хэрэгүүдээр сүүдэй коллегиин түрүүлэгшэ Е. А. Смоленцевэй элидхэл зүбшэн хэлсээд, олониитэдэ аша туһатай ажал хэдэггүй, зайгуултажа ябадаг ушартай тэмсэл хадаа ниитэдэ харша ябадалнуудые үгы хэхэ талаар орон дотор ябуулжа байгаа хэмжээ ябуулгануудай бүридэлтэ хубинь болоно гэжэ СССР-эй Верховно сүүд тэмдэглэбэ.

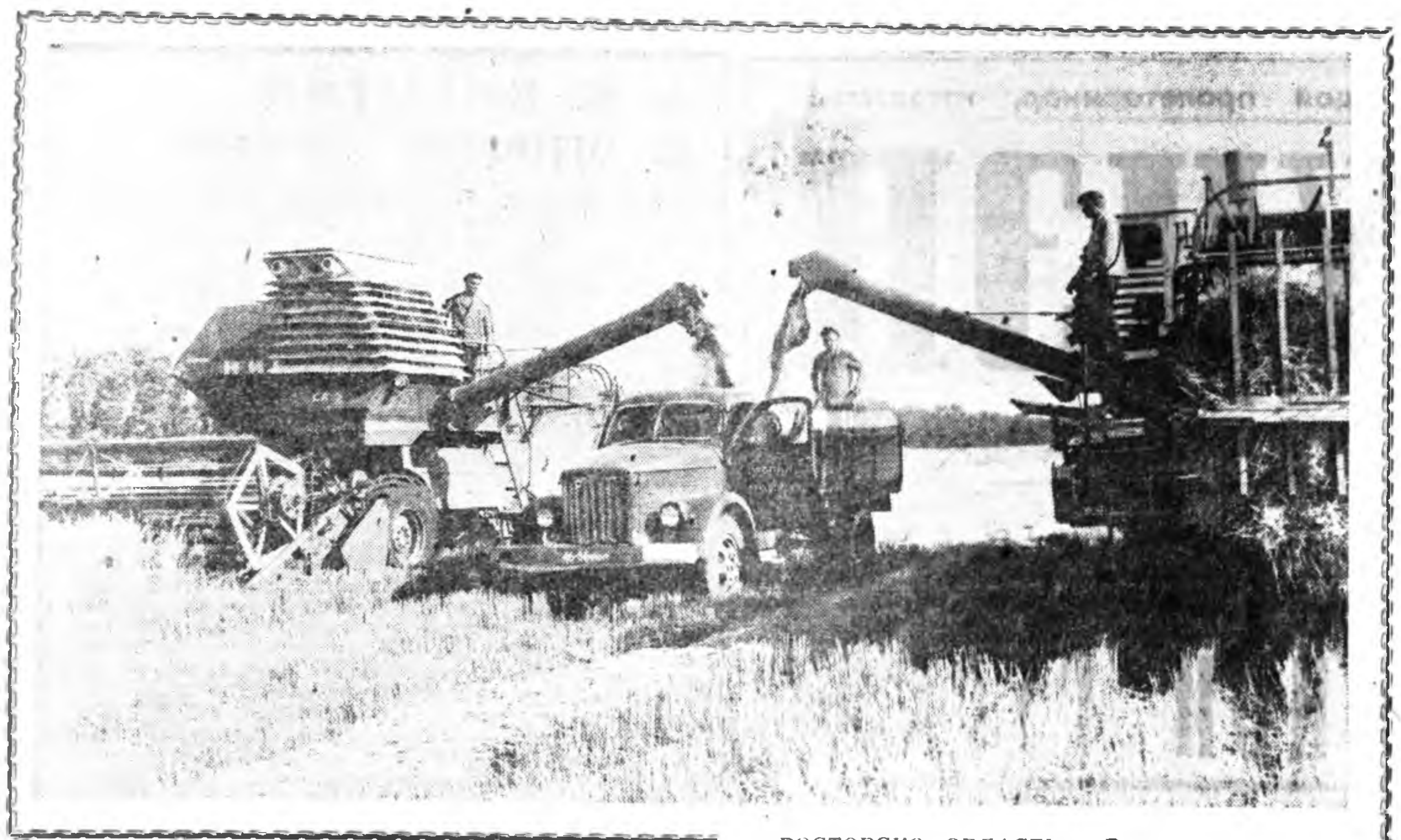
Ниитэдэ аша туһатай ажалһаа хулжадаг, шадаха зэргээрээ ажал хэхэ гэжэ Конституци соо хараалагдаһан уялгаяа дүүргэдэггүй хүнүүдые хүмүүжүүлхэ, иимэ ушар һэргылхэ хэмжээнүүдые гүрэнэй органууд ба ниитын эмхинүүд ябуулха гэжэ хууляар хараалагдаба.

Ниитэдэ эсэргүү ябадалтай тэмсэл тухай хуулиин эрилтэнүүдые дүүргэлтэдэ сүүдүүдэй анхарал хандуулха, мүн ажалладаггүй байһанай шалтагаан болон эрхэ байдалые һайнаар шалгажа үзэхэ, тэдэниие усадхаха хэмжээ ябуулгануудые абахыень СССР-эй Верховно Соведэй Сүүд зааба.

Ажалһаа хулжажа, зайжа ябадаг хүнүүдтэ уголовно-эрхын харюусалгын хэмжээнүүд хараалагдаа.

Пленумэй хүдэлмэридэ СССР-эй генеральна прокурор Р. А. Руденко, СССР-эй юстициин министр В. Н. Теребилов хабаадалсаба.

(ТАСС).

РОСТОВСКО ОБЛАСТЬ. «Ростсельмаш» заводой ороohо хуряалгын СК-4 түхэлэй комбайнууд хаа хаанагүй суурхадаг болонхой. Гэбэшье тэрээнһээшье үндэр бүтээсэтэй СК-5 «Нива» гэжэ шэнэ машина мүнөө бии болонхой. Тэрэ 100 мориной хүсэтэй, секундын туршада 5—6 килограмм ороohо сохихо шадалтай, бункер соонь 2200 килограмм ороohон багтана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Нива» комбайн Азовско районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой таряалан дээрэ.

ТАСС-ай фотохронико.

ҮГЛӨӨНҺӨӨ ҮДЭШЭ БОЛОТОР

Нохойн-Шэбэр тээшэ зурыһан харгын хоёр тээгүүр сэсэгээр эрээлһэн сабшалан тэрэ саанахи шугы хүрэтэр нэмжынэ. Энэ сабшалан дээрэ Дмитрий Александрович Стрежневэй хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай звено хүдэлдэг юм. Звенодонь 36 хүн. Тэдэнэй 20 гаранинь комсомолшууд болон залуушуул.

Дмитрий Александрович 60-аад наһанай хүн. 1972 ондо «Аймагай хүндэтэ луговод» гэһэн нэрэдэ хүртөө һэн. Харин мүнөө жэл ВДНХ-гай бронзо медальдэ хүртэжэ, тэрэнэй нилээд амжалтатайгаар хүдэлжэ байһаниинь эндэ гүйсэд элирнэ.

Арбаад жэлдэ сабшагдаагүй байһан энэ сабшалан уһалжа, нүхэр Стрежнев һайн ургаса абахаар зэһэнхэй. Звеногойхид түрүүшын үдэрнүүдтэ гараар сабшаһан юм. Шугы бургааһан, уһатай, намаглиг газар сабшажа, 240-өөд центнер үбһэ һүрилөөд байна. Зуугаад гектар сабшаһан газарай таби гаран гектарынь бухалагдаа, һүрилэгдөө. Һүринүүдынь булта шарга дээрэ сомогдонхой.

Комсомолец, нютагай Соведэй депутат Николай Эрдынеев илангаяа һайнаар хүдэлнэ. Залуу нүхэдөө дахуулжа гараар сабшахадаа, үдэрэйнгөө нормо зууниаа, зуун дүшөөд процент болотор дүүргэдэг байха юм. Мүн һүришье хаяхадаа шамбай бэрхэ хүн. Тэрэ Сергей Чухломинтой 6 һүри бодхоогоод байна. Мүнөө үедэ Нарин-Шэбэртэ үбһэ прессээр багсалжа байна.

Энэ звенодо хүдэлэгшэд соо һургуулида һурадаг үхибүүд олон. Тэдэнэй дунда Нохойн дунда һургуулиин 10-дахи классай һурагша, комсомолец Сергей Шукуров бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллана. Гараар сабшахадаа үдэрэйнгөө нормо 100—110 процент дүүргэнэ, үдэрэй таби-жаран бухал табидаг юм. Морин тармууршан Витя Прокопьев үбһөө хог үлөөнгүй, анхаралтайгаар тармана. Хараха янзада яаралгүй шэнгеэр ябабашье, һахы һалаг хүдэлжэ ябаһан нүхэдтөө хүсэгдэхэ хэбэргүй.

Дороо уһатай, шииггтэй һэн хойнонь, звеногойхид хуурай газар бэдэржэ бухалаа табиха баатай болоно. Энэнь баһал удхатай. Моёрор бухалаа шэрэхэгүй, харин тракторта шарга шагталаад, бухалаа суглуулан һүрилнэ ха юм.

Бороо ехээр орожо, үбһэ хуряалгада һаад хээ гэжэ хэндэшье мэдээжэ. Тиибэшье Стрежневэй звеногой хүбүүд басагад миин һуугаагүй. Бороогой бага замхамсаар лэ үбһөө сабшадаг, мүн отделениингээ клубые штакетнигээр тойруулан хорёолжо үгэһэн юм.

Августын 4—5 үдэр 3-дахи отделениин Мухар-Нуур гэжэ газарта оршодог хониной байра шадархи сабшагдаһан үбһэнэй үертэ абтаха болоходонь, совхозой партком бэшэ отделенинүүдэй үбһэшэдые туһа хүргэхыень уряалһан байгаа. Тиихэдэ Стрежневэй звеногой комсомолшууд болон залуушуул тэндэ дары ошоо һэн. Мухар-Нуурта хоёр хоног соо ябажа, даабарита ажалаа дүүргээд, өөһэдынгөө сабшаланда бусаад байна.

Мүнөөдэр Кеша Рупашев, Павел Боболев, Сергей Батуев болон бусадшье залуушуул хатаһан үбһөө бухаллаад, үглөөдэрһөө һүрилжэ эхилхэнь гэжэ Дмитрий Александровичһаа мэдэжэ ababaбди.

Нарин-Шэбэр. Эндэ табяад гектар газар тракторна косилкаар сабшагдаад байна. Эндэхи үбһэн прессээр дарагдан уягдажа, тюгүүд болгогдоод, хонидой байрануудта, һү һаалиин фермэнүүдтэ абаашагдаха юм.

Үбһэ баал болгон сомодог тармуурай хойноһоо гурбан пресс машина ябана. Мүнөө Нарин-Шэбэрэй талада прессдэ ороһон үбһэн тюгүүд зай забһаргүй ирайлдан хэбтэнэ.

Энэ сабшалангые луговод, коммунист Шойжинима Раднаевич Зандранов уһалһан. Түсэбтэ даабаряараа 800 гаран центнер үбһэ абаха ёһотойшье һаа, 900 гаранииe абахаар тэрэ бэедээ найданги. Энээгээр болоходо гектар бүриһөө хорёод центнер тухай үбһэ абаха хэбэртэй. Мүн 50-яад гектарта унагаагдаһан ногоон 2—3 хоног соо прессдэ орохо юм.

Ахалагша тракторист, коммунист Нимбу Дармаев түрүүтэй механизаторнууд, залуушуул болон комсомолшууд Владимир Будажапов, Цыденжап Дондитов, Соном Цыренов гэгшэд амжалтатайгаар хүдэлнэ. Мүнөөдэр 1000 гаран тюк үбһэн пресслэгдээд байна. Хэрбээ тюк бүхэниинь 30 килограмм татаа һаань, адаг 300 центнер үбһэн бэлэн болоод хэбтэнэ гээшэ.

Луговод Зандановай ударидалга доро туталшан Надя Норбоева, Николай Эрдынеев, Галя Зандранова болон бусад шугы соогуурхи, мүн уһатай газарые гар хажуураар сабшана. Тиихэдээ нэгэшье тэбэри болохо үбһэн ногоон зандаа хагда[...] ушартай.

Үдэшын наран бүри орошобо. Сабшалая[...] тюгүүд улам олошорно. [...] шагдажа хатаад бай[...] һээ гээлтэгүйгөөр аба[...]жэ 4-дэхи отделениин [...] мол-залуушуулай зве[...] үбһэшэд нигэжэ оро[...] байна бшуу.

Тракторна тэргэ шаг[...]һан хоёр «МТЗ»-нүүд [...] тюгүүдые ашаад [...] байна. Зүгөөр үглөөд[...] хойшо машинанууд е[...] үбһэ зөөлгэ бүри түрг[...] дэхэ ёһотой.

Звеногойхид ажала[...] урагшатай ябажа ба[...] баяртайнууд. Эндэхи [...]лаа дууһаһаар ондоо [...] ошожо сабшахаяа ехэ [...]па.

Бүри орой болошобо. [...]һэшэд отогтоо суг[...] сайлана. Маанадтай яб[...]һан «Знание» бүл[...] лектор, Буряадай [...] ажахын институдай до[...] Адрей Галсанович Нам[...]ев уласхоорондын ба[...] тухай лекци уншаба. Һ[...]дэнь үшөөл удаахан са[...] хөөрэлдөөн үргэлжэлөө[...]лэй.

Бүрэг бараг болон[...] Аниб-ониб гэлдэһэн [...]шын мүшэнүүд тэнг[...] харагдажа, «бороо [...]гүй, һанаагаа зоболто[...] гэһэн тэмдэг үгэһэншүү [...]лоно. Тиихэдэнь «тюг[...] түргэн зөөжэ абаадхи[...]рэгтэй», «Бороол бү[...]һой» гэлсэһээр үбһэш[...]раа һэн.

Нарин Шэбэрэй т[...]зунай тунгалаг намд[...] һүни буулай...

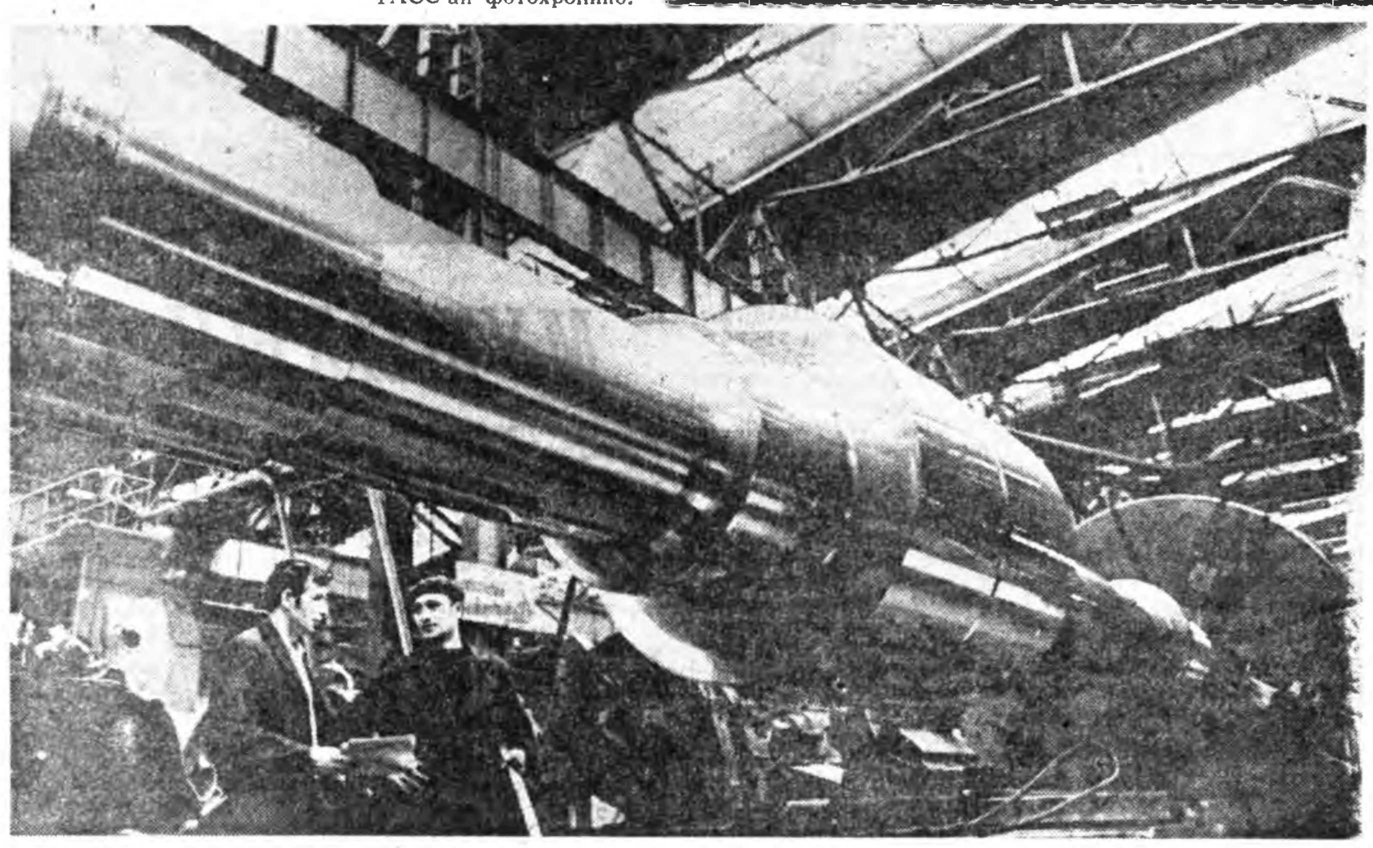
Ц. ЦЫРЕНДОРЖИ[...],
манай ко[...]

Загарайн аймаг.

СВЕРДЛОВСКО ОБЛАСТЬ. «Уралмаш» заводто үйлэдбэриин шэнэ технологи, автомат системын арганууд хэрэглэгдэнэ. Мүнөө эндэ «Минск—22» түхэлэй электронно-тоолон тодорхойлолгын машина хэрэглэгдэнэ. Мүнөө тоо бүридхэлгэ оройдоол хоёр минута саг соо үнгэргэгдэдэг болоо. Урдань станок дээрэ хэһэн ажалые тодорхойлолго хүндэ ажал гэжэ тоолодог һаа, мүнөө энэ тэрэ машинаар бүтээгдэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: томо узелнуудые хэдэг цех соо. Нормировщик А. К. Бажин (зүүн гарһаа), токарь П. Н. Новокрещенов.

ТАСС-ай фотохронико.

Научно-техническэ дэбжэлтын түлөө

ДОЛОО ҺАРЫН ДҮН ХАРУУЛНА

Республикымнай мяханай промышленностиин үйлэдбэриин нэгэдэлэй коллективүүд байгша оной гүрэнэй түсэбые, социалис уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэнэ. 3,4 миллион түхэригэй элдэб продукци, арад зоной хэрэглэлэй эд бараан долоо һарын түсэбһөө гадуур үйлэдбэрилэгдэжэ, хэрэглэгшэдтээ эльгээгдээ. Нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада 17 процентээр үлүү ехэ продукци худалдагдаһан байна.

Үйлэдбэриин хэмжээ дээшэлүүлхэ даабариин хэр зэргэ дүүргэгдэһые, хэды шэнээн продукциин худалдагдаад байһые хаража, табан жэлэй түсэбтэй сасуулаад үзэхэдэ, үнгэрһэн хугасаада һайн амжалта туйлагдаа гэжэ тэмдэглэхээр. Продукци худалдаха табан жэлэй түсэб уридшалан дүүргэгдэхээр байна, юуб гэхэдэ, үнгэрһэн хоёр жэл долоо һара соо түсэбөөр хараалагдаһанһаа хоёр дахин үлүү ехэ продукци худалдагдаа. Энэмнай горитой амжалта мүн.

Амжалта зүндөө туйлагдадаггүй гэжэ мэдээжэ. Нэгэдэлэй коллективүүд арга боломжоёо элирүүлэн хэрэглэхэ гэжэ оролдон, эдэбхи үүсхэл гаргаан ажаллаа. Хүдэлмэришэдэй тоо олошоруулангүйгөөр, харин ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй ашаар продукци бүтээн гаргаха, худалдаха даабари үлүүлэн дүүргэгдэһэн байна.

Нэгэдэлэй гол предприяти болохо Улаан-Үдын мяха-консервын комбинадта үйлэдбэреэ шэнээр зэбсэгжүүлһэнэй, техническэ дэбжэлтэ туйлаһанай үндэһэ һуури дээрэ ажалай бүтээсэ горитой ехээр дээшэлүүлэгдээ. Эндэ шэнэ техникэ тодхогдоно, хуушануудынь һэлбэн заһабарилагдана. Энэ хүдэлмэри холын хараата түсэбэй ёһоор хэгдэдэг юм. Ганса энэ жэлэй түрүүшын хахадта эмхидхэлэй-техническэ 23 хэмжээ ябуулга бэелүүлэгдээ.

Урлан нарижуулагшад, ухаалан зохёогшод техническэ дэбжэлтэ туйлаха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Шэнэ юумэ үүсхэгшэд Р. Лещук, А. Орловой лурадхалаар консервнэ заводто поточно-оньһожоруулагдамал лини тодхогдоо. Энэ лини консервын баанхануудые ашаха, илгаха, хайрсаг, амһарта соо ябталха ажалда хэрэглэгдэдэг юм. Заводой урлан нарижуулагшадай оролдолгын ашаар үшөө хэдэн түхеэрэлгэ тодхогдоо. Энээнэй ашаар баанхануудта консервэ хэхэһээ эхилээд, тэдэниие бэлэн продукциин складта тушааха хүрэтэр ажал үргэлжэдөө оньһожоруулагдаһан байна. Мүн баанхануудые хайрсаглаха ажал оньһожоруулагдаа.

Хүшэр ажал оньһожоруулха, шэнэ техникэ тодхохо орёо асуудалнуудые шиидхэхэ зорилготойгоор механическэ цехтэ туршалгын бүлэг эмхидхэгдэһэн байна. Инженер М. Фефеловэй хүтэлбэрилдэг энэ бүлэг комбинадай цех, заводуудта тодхогдохо техникэ, түхеэрэлгэ шалгажа, туршажа үзэдэг, тодхохо ажалда эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг. Тэдэнэй туһаламжаар, сэхэ хабаадалгаар консервнэ заводой конвейерно лини тодхогдоһон байна. Шэнэ түхеэрэлгэ ашаглаһанай ашаар жэл соо 95 мянган түхэригэй экономическа ашаг үрын абтаха байһаниинь тодорхойлогдоо. Гарай хүсөөр хэгдэхэ ажалһаа 48 хүн сүлөөлэгдэжэ, ондоо участогта эльгээгдэһэн байна.

Табан жэлэй, мүн шиидхэхы энэ жэлэй түсэбэй ёһоор, ашаглалгада тушаагдахаар хараалагдаһан шубуу үүсэлхэ цехэй түрүүшын ээлжээн хүдэлжэ эхилээ. Шэнэ цехэй үйлэдбэри үргэлжэдөө оньһожоруулагданхай, автомат шахуу түхеэрэлгээр хангагданхай байха юм. Энэ цех заводой халаан соогоо 30 тонно мяха болбосоруулха шадалтай, шубуу үүсэлхэ ороной томо цехүүдэй нэгэн болонхой.

Цех 4 мянган дүрбэлжэн метр үйлэдбэриин талмай эзэлнэ. Досоонь һаруул, сэбэр. Цех гэрэлтүүлхэ мүнөө үеын түхеэрэлгэ хабсаргагдаа. Хамта дээрээ 500 погонно метр конвейерно лини, мүнөө үеын технологическа 60 түхеэрэлгэ тодхогдоо. Цехэй хоёрдохи ээлжээнэй ашаглалгада тушаагдахада, комбинат урдынхиһаа таба дахин олон шубуу үүсэлхэ шадалтай болохо. Шубуу олоор үсхэбэрилжэ, тэдэнээ мяханай комбинадта тушаажа эхилһэн ажахынуудай продукци түргэнөөр болбосоруулха арга хангагдаа гээшэ. Мүн шубуун түргэн саг соо үүсэлэгдэхэ, сэбэрлэгдэхэ, тиигэжэ мяханайнь шанар муудахагүй юм.

Мяха дабһалха лини колбасна заводто тодхогдоо. Энэ лини мяха хэхэ гидравлическа түхеэрэлгэтэй. Гахайн мяхаар консервэ хэхэ шэнэ лини консервын заводто хабсаргагдаа. Гофротарна цехтэ бүтээсэ ехэтэй шэнэ машина ашаглагдажа эхилээ. Поточно-оньһожоруулагдамал лини хүдэлгэжэ захалһанай ашаар малай гэдэһэ сэбэрлэлгын ажал оньһожоруулагдаһан байна. Техническэ дэбжэлтэ туйлаха, тиигэжэ ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ техническэ шэнэ, орёо асуудал комбинадта амжалтатайгаар шиидхэгдэнэ. Эдэ бүгэдын ашаар үйлэдбэри оньһожоруулагдажа, автомат аргаар хангагдажа байна.

Мүнөө үйлэдбэриин нэгэдэлэй предприятинуудта мал олоор тушаан абаха сагынь ойртожо байна. Энэ үедэ жэлэй туршада тушаан абтаха бүхы малай хахадынь тушаагдана. Тиимэһээ харюусалгатай хаһада эртээнһээ һайнаар бэлдэхэ, мал түргэнөөр үүсэлхэ, мяхыень болбосоруулха хэрэгтэй. Нэгэдэлэй предприятинууд, Улаан-Үдын комбинат бэлэдхэлэй хүдэлмэри хэжэ, тодхогдоһон түхеэрэлгэнүүдые шалгажа, хүдэлгэжэ байна. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ олон лини, түхеэрэлгэ бэлэн болгогдоо. Гадна хүдэлмэришэд ажалай түрүү онол арга шудалжа байна.

Мал олоор тушаан абаха халуун хаһада эртээнһээ һайнаар бэлдэхэ, энэ ажал эмхитэй гуримтайгаар дүүргэхэ гэһэн уряатайгаар бэлэдхэл хэгдэнэ. Комбинадай урлан нарижуулагшад, бүхы коллектив үйлэдбэреэ оньһожоруулха, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ талаар ехэ хүдэлмэри хээ. Саашадаа энэ хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлжэ, байгша оной түсэбые, социалис уялгануудаа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхэ гэжэ хараална. Техническэ дэбжэлтын үндэһэ һуури дээрэ ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ гэһэн хараа зорилгонь һайн үрэ дүн үгэнэ. Энээниие долоо һарын үрэ дүн элишэлэн харуулаа.

Г. ХАРЧЕНКО.

ТҮРҮҮШҮҮЛДЭ ЗОРЮУЛАГДА[...]

Зэдын аймагай Торийн совхозой Алсагай отделениин партийна организациин үүсхэлээр коммунистнууд болон комсомолшуудай хамтын суглаан болобо. Отделениин партийна организациин секретарь Т. С. Бадмаев, совхоз соогоо үбһэ хуряалгын хүдэлмэриин ямараар ябажа байһан тухай тобшохоноор мэдээсэжэ, коммунистнууд болон комсомолшуудай ударидахы, хүтэлбэрилхы үүргэ тухай хэлээ. Торийн совхоздо мүнөө хүгшэн залуугүй — 250 гаран хүн үбһэ хуряалгада ябана. Тэдэнэй дунда 35 пенсионер бии. Пенсионернүүд А. Ц. Харбашкеев, Л. Г. Бадмаев, О. Р. Буянтуев гэгшэд үбһэ хуряалгын түрүүшын үдэрһөө эхилжэ, эдэбхитэйгээр ажаллана. Пенсионер О. Р. Буянтуев, жэшээлхэдэ, Зэдын аймагай түрүүшын коммунистнуудай нэгэн, аймагай Соведэй үнинэй депутадуудай нэгэн юм. Тэрэ мүнөөшье ниитын ажал хүдэлмэридэ хам оролсожо дог.

Энэ отделениин хамты[...]лаан дээрэ колхозой [...] механизатор Владимир [...]нов партиин гэшүүндэ [...]дидадаар абтаба. Вла[...] колхозой комсомолой к[...]дэй бюрогой гэшүүн, [...] ажалайнгаа түлөө ВЛ[...] ЦК-гай значогоор шаг[...]һан юм. Коммунистнүүд [...]хэр Лубсановые нэгэн [...] партиин гэшүүндэ ка[...] болгохо гэһэн шиидхэбэ[...]талан абаба.

Энэ суглаанай эсэст[...]магай агитбригада конце[...]руулба. Уран һайханай [...]гэмэй дуушад Антонина [...]геева, Анатолий Фед[...] гэгшэд гүйсэдхэһэн дууна[...] үбһэ хуряалга дээрэ дэлг[...] социалис мүрысөөндэ [...]рагшадта зорюулба.

О. БУДА[...]
«Знамя» бүлгэм[...]
аймагай отделени[...]
харюусалгата секрета[...]

ХАРААЛҺАНАА — ХАЛУУН ДЭЭРЭНЬ БЭЕЛҮҮЛХЭ

Тээмэндэ Улаан-Үдэдэ республикымнай колхоз, совхозуудай, үүлтэртэ малай предприятиин зоотехнигүүдэй, хүдөө ажахын управлениин начальнигуудай хабаадалгатай зүблөөн үнгэргэгдэжэ, хонидые искусственна аргаар үрэжүүлгэ улам олошоруулха ба үүлтэрыень эрид һайжаруулжа, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ тухай асуудал хэлсэһэн байна. Түс зүблөөндэ хэлсэгдэһэн шухала асуудалнууд тухай доро толилбобди.

— Хэнэйшье мэдэхээр, республикымнай ажахынуудай хонишод, малшад, мэргэжэлтэд ниитынгээ адууһа мал улам олошоруулжа, үүлтэрыень һайжаруулһанай ашаар һү, тарган мяха, нарин ноохо болон бусад продуктнуудые бүри элбэгжүүлхээр хараалһан юһэдэхи табан жэлэйнгээ түсэбые сүм бэелүүлхын тула эдэ үдэрнүүдтэ үсэд нэтэрүүгээ оролдожо байнхай. Үни хүлеэгдэһэн ойн баярта һайндэрөө эрхим амжалтаар угтажа, Эхэ орондоо мал ажалай продуктнуудые тушааха түрүүшын хахад жэлэй түсэбые сүм дүүргээд, улам согтойгоор ажаллажа байһан орденто Буряадаймнай хүдөөгэй ажалшад уһанай үерэй гэнтын бэрхэшээлдэ орожо нилээд тухашараа. Тиигэжэ адууһа малаар олон Хяагтын, Сэлэнгын, Улаан-Үдын, Баргажанай аймагуудай зарим ажахынуудай горитойхон сабшалан, таряалан үерэй уһанда абтаа гэжэ элидхэлшэ үгынгөө эхиндэ тэмдэглэбэ.

Теэд хэды иимэ ехэ бэрхэшээлдэ оробошье, дурсагдагша аймагуудай колхоз, совхозуудай малшад, хонишод, механизаторнууд эдэ үдэрнүүдтэ ниитынгээ адууһа малда бардам хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэжэ абахын тула бүхы хүсэеэ элсүүлэн ажаллажа байна. Һүүлэй мэдээгээр, республикымнай ажахынууд бүхы сабшалангайнгаа гушан процентые сабшажа, 295.648 центнер үбһэ һүрилөө. Зүгөөр энэмнай тон бага гээшэ. Хэрбээ саашадаа энэ зэргээр дабшаха болобол, үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэримнай үшөө 4—5 неделиин туршада үргэлжэлхэ болоно. Тиин колхоз, совхозуудай мэргэжэлтэд тэжээл бэлэдхэлгээ ойрын үдэрнүүдтэ хурдадхахын тула бүхы хүсэеэ элсүүлжэ, бии байгаа машина, техникэеэ ашагтайгаар хүдэлгэхэ, тиигэжэ энэ һарын 25—28 болотор тэжээл бэлэдхэлгээ сүм дүүргэхын түлөө оролдохо зэргэтэй. Үбэлэй үедэ адууһа малаа бардам хүрэхэ үбһэ тэжээлээр хангахын тула ногооной гурил гаргадаг агрегадуудаа түхэреэн сүүдхын туршада таһалгаряагүй хүдэлгэхэ шухала гэжэ саашань элидхэлшэ, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо **В. Б. Саганов** онсо тэмдэглэбэ. — Мүнөө үедэ гансашье тэжээл бэлэдхэлгын халуун хаһа түлэг үргэлжэлжэ байна бэшэ, мүн хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ шухалын шухала хүдэлмэри эхилээд байна. Тиимэһээ ажахы бүхэнэй мэргэжэлтэд урда жэлнүүдэйнгээ дутагдалнуудые дабтахагүйн тула энэ халуун хаһада харюусалга ехэтэйгээр хандаха зэргэтэй.

Үнгэрһэн жэлнүүдэй дүнгүүдые согсолон харахада, хонин ажалай ашаг шэмэ нэмэнэгүй, улам доошолно. Жэшээлбэл, табан жэлэй түсэбөөр хараалагдаһанай ёһоор, гүрэндэ нооhо тушааха даабари жэл бүри дүүргэгдэнэгүй. Байгша ондо республикымнай ажахынууд Эхэ орондоо 6.188 тонно нооhо үгөө гэхэ гү, али түсэбөө 93,2 процентдэ хүргөө. Хараалагдаһан даабариин дүүргэгдэнгүй үлэшэһэн гол дутагдал юуб гэбэл, нэгэдэхеэр, колхоз, совхозууд хонидоо тон муугаар хайшалжа, «сагаан алта» хуряалгаяа үни удаан унжагайруулна. Олохон ажахынуудта энэ хүдэлмэридэнь диилэнхидэ үхибүүд хабаадуулагдажа, ноохыень дабхар гү, али дээгүүр хайшалжа, шанарыень доошолуулдаг байна. Хоёрдохёор, зарим колхоз, совхозууд хонинойнгоо ноохоной хэр һайнаар хөөрэһэниие хараадаа абангүй, «сагаан алта» хуряалгаяа эртүүр эхилдэг заншалтай. Байгша ондо олохон ажахы энэ алдуугаа дабтажа, горитойхон хохидолдо ороо. Гурбадахяар, республикымнай колхоз, совхозуудай хонид үбэлэй үедэ үбһэ тэжээлээр хүсэд хангагдаагүй байһан дээрэһээ, ехээр туража, үхэл гарзада олоороо ороно. Шэмэтэ тэжээлээр дуталдажа, арайхан гэжэ үбэлжэһэн хонидой түл түрэсэншье муу байхаһаа гадна, нооhо багатай байдаг гээшэ. Теэд иимэ хонидой ноохон саг болзортоо хөөрөөгүй, хуурай, муу шанартай байдаг.

Хараад үзэгты даа. Байгша ондо республикымнай ажахынууд хонин бүриһөө 2,600 грамм нооhо хайшалжа, нёдондонойхиһоо 400 граммаар бага нооhо абаа. Тиихэдэ хонидоор олон Зэдын, Улаан-Үдын, Мухар-Шэбэрэй аймагууд хонин бүриһөө нооhо хайшалгаяа 600 граммаар доошолуулаа. Гадна Загарайн, Хориин, Хэжэнгын аймагуудай ажахынууд республикын дунда зэргын хэмжээнһээ багаар, хонин бүриһөө оройдоол 2,200—2,300 грамм нооhо суглуулаа.

Хонидоо түргэн болзорто хайшалжа, нооhоё һайнаар, тон зүбөөр илгаха, хура бороодо норгонгүй тушааха тухай хэды хэлсэгдэдэг гээшэб. Теэд үнэн дээрээ энэмнай тон бүдүүлигээр хазагайруулагдана. Жэшээлбэл, мүнөө колхоз, совхозуудта аяар 200 гаран тонно нооhон тушаагдаагүй, хура бороодо норошоод хэбтэнэ. Тиихэдэ зарим ажахынууд — Хяагтын аймагай Мөөрөөшын совхоздо ехэхэн ноохон үерэй уһанда абтажа, мүнөө хүрэтэрөө тушаагдаагүй байһаар. Эдэ дутагдалнуудыень согсолон тобшолходо, зарим колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд «сагаан алта» хуряалгаяа эмхигүйгөөр үнгэргэжэ, нооhо хайшалха пунктнуудаа эртээнһээ һайнаар бэлдээгүй байһанайнь хойшолон мүн лэ эндэһээ элирээ гэжэ хэлэлтэй.

Саашань, элидхэлшэ мяханда тушаагдаһан хонидой шэгнүүр энэ хугасаа соо дээшэлнэгүй, гол түлэб дундуур, дундаһаа доошо шадалтай гү, али туранхай хонид тушаагдана гэжэ шүүмжэлбэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ колхоз, совхозууд үхэр, гахай гүрэндэ худалдахадаа тус бүриие́нь шэгнээд, уридшалан тодорхойлоод тушаадаг болонхой. Теэд хонидые тушаахадаа иигэжэ илгангүй һүрэгөөрнь туужа ябуулна. Энээн дээрэһээ мяханда эльгээгдэһэн һүрэг соонь тарган, туранхайшье хонид оролсоно бшуу.

Хонёор олон Борьёогой, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Хориин совхозууд хэдэн жэлэй туршада тус бүрээ 30—33 килограмм шэгнүүртэй хонидые тушаана. Хэрбээ республикымнай ажахынууд бүхыдөө тушаагдаха хонидойнгоо тус бүриин шэгнүүрые оройдоол 5 килограммааршье дээшэлүүлээд бэйбалнь, 2 мянган тонно хониной мяхан нэмэжэ абтаха гэхэ гү, али 2.560.000 түхэригэй олзо оруулагдаха һэн. Ямар ушарһаа бага бэетэй, туранхай хонид тушаагданаб гэхэдэ, нэгэдэхеэр, мяханда эльгээгдэхэ һүрэгүүдынь һайн бэлшээридэ манагданагүй, шэмэтэй һайн тэжээл дээрэ байлгагданагүй, хүсэ тамираа хүсэд абаагүй байна. Хоёрдохёор, отарануудые бүридхэн эмхидхэхэдээ тон ехэ алдуу гаргадаһан болоно. Юуб гэхэдэ, отара шэнээр бүридхэхэдөө бэеэр томо, ашаг шэмэ ехэтэй зуһаг хонидые һайнаар шэлэжэ илганагүй, шэгнүүрыень хараадаа абанагүй. Энэ ушарһаа ашаг шэмэ багатай, борсогорхон зуһагуудһаань заабол бага бэетэй, туранхай хурьгад абтажа, хэды һайнаар харууһалагдабашье боргожонгүй үлэшэнэ. Олохон ажахынууд зуһаг хонидой һүрэг бүридхэхэдөө заабол доройтонги түлгэнүүдээ амяарлажа үлөөдэг. Тэрэнь һайнаар харууһалагдажа, таргалангүй тушаагдана гээд, нүхэр **В. Б. Саганов** тэмдэглээ.

Эхэ хонидоо искусственна аргаар үрэжүүлхэ ээлжээтэ халуун хаһа бүри дүтэлөө. Теэд энээниие хэр бэлэдхэлтэйгээр уттажа байнаб гэжэ харабал, һайшаахаар юумэн үгы. Зарим аймагуудай ажахынуудта хурьгадынь мүнөө хүрэтэрөө эхэһээ һалгаагдаагүй, отарануудынь бүридхэгдөөгүй, техник-үрэжүүлэгшэдынь үшөө бэлдэгдээгүй байһаар. Гадна ототой хонидые бэдэрхэ хусануудынь туранхай, пунктнуудынь элдэб хэрэгсэл, түхеэрэлгэнүүдээр хангагдаагүй зандаа. Тарган хонид хэзээдэшье түргэн, олоороо ототой болодог гээшэ. Ажахынуудай мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд энээниие һайн мэдэжэ байбашье, хурьгадһаа һалгаагдаһан хонидоо һайн бэлшээридэ адуулхаяа оролдоногүй гэжэ сэхэ хэлэлтэй. Тиигэжэ һара, һара хахадай туршада хүсэ тамир абажа үрдеэгүй эхэ хонидынь үсөөнөөр ототой болоно, искусственна аргаар үрэжүүлгэнь унжагайрна. Зарим түрүү ажахынууд — Зэдын аймагай колхоз, совхозууд хурьгадһаа һалгаагдаһан хонидоо үрэжүүлгын эхилтэр урид таригдаһан зелёнкын һуурида манажа, нилээд таргалуулдаг заншалтай. Теэд энэ дүй дүршэлынь бусад аймагуудта юундэшьеб нэбтэрүүлэгдэнэгүй.

Хони үрэжүүлгые богони болзорто үнгэргэхын тула тарган хусануудтай байха зэргэтэй. Үнэндөө манай ажахынууд энэ талаар ехэхэн дутагдалтай. Ушарынь хадаа, ототой хонидые бэдэрхэ хусануудынь олонхи ушарта эмэ хонидой һүрэгтэ [...]реэн зунаараа ябалса[...]радаг. Жэшээлбэл, За[...] аймагай Эрхирэгэй, [...] хойн совхозуудта, [...] Марксын нэрэмжэтэ ко[...]до, мүн Улаан-Үдын ай[...] зарим ажахынуудай эх[...]нидой отаранuудта хус[...]дынь түхэреэн жэлэй [...]шада хамта манагдана. [...]яашье таарахагүй. Ни[...]лүү дахинаа дабтагдах[...]гүй гэжэ хэлэхэ, мү[...] элидхэлшэ хонидые иск[...]венна аргаар үрэжүүл[...] дэлмэреэ богони бол[...] үнгэргэбэл, түл аба[...] түргэн шиидхэжэ, нэгэ[...]дэ бэетэй, тобир [...] хурьгадые олоор абаха[...]тай байһаниие бодото [...]тануудаар гэршэлһэн [...].

Элидхэлые зүбшэн[...] сэлгэдэ Зэдын аймгүй[...]мой хүдөө ажахын уп[...]нин начальник нүхэр [...]**косов**. Мухар-Шэбэрэй [...] гүйсэдкомой хүдөө а[...] управлениин начальни[...]хэр **Спиридонов**, Борь[...] совхозой главна зоо[...] нүхэр **Шантаханов**, Б[...]дай хүдөө ажахын ин[...]дай ректор нүхэр **М**[...] Буркоопсоюзай түрү[...]шын орлогшо нүхэр **П**[...] «Пограничный» сов[...] главна зоотехник нүхэ[...]**шнев**, хони үсхэбэр[...] совхозуудай трестын [...]тор нүхэр **Базаров**, гү[...] үүлтэртэ малай пре[...]тиин директор нүхэр [...]**сов** гэгшэд хабаадал[...] үгэ хэлэхэдээ, хони ү[...]рилгые саашадань улам [...]жөөхэ, үүлтэрыень һ[...]руулһанай ашаар ашаг[...]мыень эрид дээшэлүү[...] түлөө ойрын жэлнүүдт[...]раалһан зорилгонуудаа [...] дүүргэхэ, дутагдал[...] хайшан гэжэ түргэн ус[...] хаб гэжэ хэлээ.

Зүблөөндэ КПС[...] обкомой нэгэдэхи секре[...] **А. У. Модогоев** хабаад[...]жа, мүн лэ дэлгэрэнгы [...] хэлэһэн байна.

В. ЖИГЖИТО[...],
манай тус[...]
корреспонде[...]

ҮХИБҮҮДЫЕ АЖАЛДА ДАДАЛТАЙГААР ҺУРГАХА

Үхибүүдые ажалай һуралсалай дадалтай болгохын, энэ ажала хэрэгтэй бүри дүтөөр ойлгуулхын, шуналтайгаар һуралсалхын тула хоёр зорилго табигдана. Нэгэдэхинь, һуралсал ажал хоёроо гуримшуулха, ...бөө барисаатайгаар, имагта бэе бэедээ аша туһатайгаар нүлөөлхэ талыень хараха шухала. Хоёрдохинь, һургуулида абаһан эрдэм мэдэсээ ажалдаа хэрэглэхэ, шэнэ һонин юумэ ухаалан зохёохо ...алыень саг болзортонь ..., саг үргэлжэ зүбшэл ...бари үгэжэ байха хэрэгтэй.

Үхибүүдэй хайшан гэжэ, ...ар зэргээр һураха, һуража ...аа ажалда дадалтай болоно(?) ...онь өөһэдынь бэлиг шадабариһаа, зориг эрмэлзэлһээ ...дана бшуу. Энэ шухала хэрэгтэ нэн түрүүн багшанар, ... сэхэ хабаатай, ту...та ёһотой ха юм.

Үхибүүдые ажалда дадалтай болгохын тула наһа на...рынь хубаарилжа, одоо таарахаар ажалыень хүүлэжэ һургаха хэрэгтэй. Тиихэдэ нэгэ ажалые удаан хүүлэхэгүй, гэмгүй һайнаар хэжэ, уран дарха...гын оньһо бүри дүтөөр мэдэжэ захалхатайнь сасуу нэгэ орёошог ажал хүүлэжэ ...хада туһатай. Һуралсал ажал хоёрыень дадхаажа, тааруулжа эмхидхэхэдэ үхибүүд ...зоригтойгоор һурадаг, ажал хэхэ дуратай болодог байна. Бэлиг шадабариинь, һу...эн ухаансарыень хараха шухала.

...бүгэдые зүбөөр хэрэглэжэ, шэнэ программын ёһоор техническэ һуралсалай ёһо гурим наринаар сахижа байгаа һаа, үхибүүд һуражашье, ажал хэжэшье ядахагүй.

Минии һанахада, энэ талаар манай аймагай һургуулинуудта зарим тэды дутагдалнууд бии гээшэ. Һургуулиин мастерскойнуудта ажалай һуралсалай гурим сахигданагүй гэхэ гү, али ёһын сэдысэ сахигдана. Ажалаа һайнаар эмхидхэжэ шаданагүй, зарим ушарта хайша хэрэгээр хандахаа һанана. Ушар иимэһээ үхибүүдэй оньһон техникэдэ хэр зэргэ дуратай байһаниие мэдэхэһээ байтагай, шунал эрмэлзэлыень һуладуулжа болохо бшуу. Хэжэ байһан ажалаа сэгнэжэ һураха, сагаа гамнаха, зэр зэмсэг болон түхеэрэлгэнүүдтээ наринаар хандаха шухала ха юм.

Олонхи ушарта багшанар өөһэдөө зэмэтэй. Һурагшадай ажалые зүбөөр эмхидхэхэ хэрэгтэ заримадынь анхаралаа хандуулнагүй. Энэ асуудал шухала бэшэ гэжэ һанана ха. Ажал хүдэлмэридөө одоо иигэжэ хандажа болохогүй. Ажалаа зүбөөр эмхидхэжэ шадахын тула нэн түрүүн бэедээ наринаар хандаха шухала. Хүдэлжэ байһан мастерскойгоо ариг сэбэрээр бариха, зэр зэмсэгүүдээ тусгаар хайрсагта ябталан хэхэ, оньһон түхеэрэлгэнүүдээ саг үргэлжэ аршажа, хэрэгтэй зүйлнүүдыень тоһодожо байха хэрэгтэй гээшэ. Тиигэхын тула иимэ ёһо гурим сахиха болоно:

Зэр зэмсэг болон оньһон түхеэрэлгэнүүдтээ наринаар хандаха.

Ажалай, амаралтын журам зүбөөр хэрэглэхэ.

Ажалай саг гамнаха.

Ажалай үедэ гэнэ усал гаргахагүй ябадалай ёһо гурим сахиха.

Санитарно-гигиенын эрилтые бэелүүлхэ.

Ажалаа нарин нягтаар хэжэ һураха.

Бэе бэедээ хамһалсаха, туһа хүргэхэ.

Бүхы эдэ ёһо гурим дүүрэнээр сахижа байхын тула үдэр бүриин дадалтай болохо шухала. Тиихэдэ ажалаа эмхидхэжэ һураха гээшэ илангаяа ехэ удха шанартай. Аймагай зарим һургуулинуудта ажалай эмхидхэл муугаар табяатай гэжэ дээрэ хэлээ һэмди. Техническэ һуралсалай багшанар олонхи ушарта һургуулиин ажахые даагшадай туһалагша боложо тухашардаг гээшэ. Үнгэржэ ерэхэдээ, ахамад классай һурагшадые урогһоонь дуудажа асаруулаад, һургуулиин ажахын хүдэлмэри хүүлэжэ байдаг. Номоо үзэжэ, шэнэ һонин материалнуудые бүришье шуналтайгаар шудалжа байхын орондо түлеэ хахалжа, модо хюрөөдэжэ, хашаа соохи шорой хамажа, гэрэй хана сагаадажа байхыень хаража гайхахаш.

Тиигээд ерэхэлээрээ, ажалай һуралсалай хэшээлнүүдые, тэрэнэй программые зарим газарта үлүүдэ тоолохоо һананал ха. Иимэ дээрэһээ үхибүүд энэ шухала хэрэгтэ хайхарамжагүйгөөр хандажа, миил ёһын тэдысэ һураһан болоно бшуу.

Энэнь тон буруу, ямаршье үндэһэ баримтагүй гээшэ. Иимэ дутагдалтай эрид шангаар тэмсэхэ хэрэгтэй. Харин үхибүүд ажал хэжэ һурахадаа ухаансар һүбэлгэн, юу хээ ойлгоходоо бэрхэнүүд болодог ха юм. Энээниие зүбөөр ойлгожо, үхибүүдээ нэгэдэхи класһаа ажалай дадалтай болгохо хэрэгтэй гээшэ.

1—3-дахи классай һурагшад хүдэлмэриин ёһо гуримтай танилсажа эхилхэ ёһотой. Харин саашадаа хүдөө ажахын, техническэ һуралсалай зүйлнүүдые бүри тодорхойгоор үзэхэ болоно бшуу. Ажаглаад ябахада, эхин классуудай һургуулинуудта энэ шухала хэрэг үшөөл муу хэмжээндэ ябуулагдана. Жэшээнь, дүрбэдэхи класста һурахаа ерэһэн үхибүүдэй олонхинь хатуу саарһа мүртэйгөөр хайшалжа шададаггүй. Иимэ үхибүүд оньһон техникэ юу мэдэхэб даа.

Зарим һургуулинуудай ажал хэрэгтэй танилсахада, ажалай һуралсалай хэшээлдэ табигдаһан сагайнь гурбанайнь нэгэ хуби ажалаа эмхидхэхэ, хүдэлжэ байһан газараа сэбэр болгохо хэрэгтэ гарашадаг гээшэ.

Мастерскойдоо ерээд, һахы һалаг тухашаржа байхагүйн тула дээрэ дурсагдаһан ёһо гурим наринаар сахиха хэрэгтэй. Тиимэһээ хэшээл бүхэнэй зүйлнүүдые хаража үзэе.

1. Хэшээлдээ бэлдэхын тула һурагшад тусгаар хубсаһа үмдөөд, жагсаалда зогсохо, тиигээд бүхы һаналаа хэхээ байһан ажалдаа хандуулха. Хэшээлдэ бэлдэлгэдэ арбан табан минута гарадаг байна. Бүри түргэнөөр бэлдэхын тула саг үргэлжэ тэсэмгэйгээр шалгаха, үхибүүдтэ тусгаар хубсаһыень үмдэхүүлээд, жагсаалда зогсоһон хойнонь хэнэйнь хэшээлдээ үгы, хэнэйнь бии байһаниие шалгахада һайн, туһатайшье. Түрүү һургуулинуудай ажал хүдэлмэритэй танилсахада, хэшээлдэ бэлдэлгэ оройдоо 2—3 минута гаргана гээшэ.

2. Хэхэ ажалдаа бэлдэлгэ. Тиигэхын тула хүдэлхэ газарайнгаа ариг сэбэрые, мүн зэр зэмсэгүүдэйнгээ ямар байһаниие шалгаха. Бүхы хэрэгтэй юумэеэ абаад, стол дээрээ табиха болоно.

Олонхи һургуулинуудта багшанар өөһэдөө бүхы хэрэгтэй юумыень үхибүүдтээ тараажа ябадаг. Энээндэнь аяар арба минута гарана ха юм. Хамаг материалнуудыень дежурна һурагша тараажа үгэхэ ёһотой бшуу. Хүдэлхэ газараа хэдэн минутын туршада бэлдэһэниинь ажалайнь сагта орохо болоно. Бүхы зэр зэмсэгүүдынь тусгаар ханза соо байхадаа бүришье һайн. Түхеэрэлгэ, зэр зэмсэгүүдынь хүдэлжэ байһан газарайнь номертой байха ёһотой. Тиигэбэл үхибүүд энэ тэрэ юумэндэ шүүрэлдэхэгүй, түрисэлдэжэ гүйлдэхэгүй, абаһаар лэ өөрынгөө юумэ абаха бшуу. Иигээд хүдэлхэдэ зэр зэмсэгүүдынь эбдэрхэгүй, хододоо ариг сэбэр байха, харахадашье аятай зохид ха юм.

Тиигэжэ хүдэлөө болбол бүхы бэлдэхэлдэнь оройдоо 2—3 минута гараха болоно.

3. Ажалай ябаса, дүүргэлтэ. Энэ үедэ бэе бэеэ шалгалсажа, хамһалсажа хүдэлхэдэ бүришье ашагтай байдаг. Һурагшадай хоорондоо мүрысөө эмхидхэхэ гээшэ багша бүхэнэй нангин уялга болоно. Тиигэбэл үхибүүд урма зоригтойгоор һураха, ажалда дадалтай болохо бшуу.

4. Ажалаа дүүргэхэтэйгээ сасуу һурагшад зэр зэмсэгүүдээ дежурна бригадирта тушааха ёһотой. Хүдэлжэ байһан газараа сэбэрлэхэ, хубсаһаа тушааха, гараа угааха гуримтай.

Бригадирнууд эдэ бүгэдыень багшада тушаажа үгэнэ. Хахад жэлэй туршада дежурлаха һурагшадай список бүгэдэнэй хараха газарта үлгэгдэхэ ёһотой.

Эдэ бүгэдые наринаар сахижа, һуралсал ажал хоёроо тааруулжа һурабал, үхибүүд ехэ юумэ ойлгохо, саашадаа һурахаданшье аргагүй хүнгэн байдаг ха юм. Энэ хэрэгтэ арадай гэгээрэлэй Хуулиин проект соошье, мүн энэ асуудалаар болоһон СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэшье тон ехэ анхарал хандуулагдаа һэн. Тиимэһээ багшанар энэ асуудалые хараһаа алдангүй, үдэр бүринингөө ажал хэрэгтэ ёһо гурим болгожо абаха уялгатай гээшэ.

Б. БИРБАЕВ,
Түнхэнэй аймагай ажалай һуралсалай методическа нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэ.

ПРОПАГАНДИСТ

...һуралсалай шэнэ жэл һаяар ...эхилнэ. Үхибүүд һургуулида ошожо, тиихэдэ тэдэнэй ...эсэгэнэр политическэ гэгээрэлэй һургуулинуудта ябажа байна. Авиазаводой лабораториин начальник Татьяна Ивановна Бадашкеева иимэ ... һургуулида хэшээлнүүдые үнгэргэдэг юм. Тэрэ заводой эрхим пропагандистнуудай нэгэн.

...Экономическа эрдэм шудалгын һургуулиин ээлжээтэ нэгэ ... дундаа цехэй хүдэлмэришэд ... сугларба. Заводой пропагандистнар, методическа советэй гэшүүд эндэ байлсаба: Т. И. Бадашкеева «Социалис...лэлгын эмхидхэл тухай» темээр нэмэл хэшээл үнгэргэжэ байба бшуу. Тус хэшээл дээрэ иимэ 4 асуудал ...хэлсэгдээ: «Түсэблэлгэ — социализмын экономикын хуули», «Түсэблэлгын ёһо гуримууд», «Түсэбүүд, ...ние зохёон тааруулдаг ...тухай», «Предприятиин, ..., участогай табан жэлэй түсэб».

Татьяна Ивановна түрүү... бага зэргэ тэбдэн алдаа. ...гэхэдэ, цехэй хүдэлмэришэдэй урда, мүн заводой пропагандистнуудта яажа ... үнгэргэдэг тухайгаа түрүүшынхеэ харуулха болоһон байгаа. Дүй дүршэлтэй пропагандист энэ хэшээлээ һонирхолтойгоор үнгэргэжэ шадаа һэн.

Т. И. Бадашкеева пропагандист болоһоор үнинэй юм. Пропагандист хэшээл бүхэндөө һайнаар бэлдэдэг, харуулан ойлгуулха хэрэгсэлнүүдые үргэнөөр хэрэглэдэг зантай. Тиихэдэ цехэй хүдэлмэришэдэй хэһэн ажалай дүнгүүдтэ шагнагшадай анхаралыень хандуулдаг.

Темээ тайлбарилан хөөрэжэ байхадаа, пропагандист Татьяна Ивановна шагнагшадта ходо шахуу асуудал табидаг, тиигэжэ шагнагшадай хэшээлдээ хооһоор һуухагүй, харин эдэбхитэйгээр хабаадаха арга олгодог байна. Гэхэтэй хамта, энэнь шудалжа байһан темээ шагнагшадай һайнаар ойлгохо нүхэсэл боложо үгэдэг.

Тус хэшээл үнгэргэжэ байхадаа, пропагандист Бадашкеева В. И. Ленинэй «Ажахын нэгэдэмэл түсэб тухай» гэһэн зохёол соохи зүбшэл заабаринуудые хэрэглээ һэн.

Хэшээл түргэн үнгэрбэ. Татьяна Ивановна шагнагшадта даабари үгөө, тэдэнь гэр гэртээ тараба ха юм. Пропагандистнууд, методическа советэй гэшүүд үлөө һэн.

— Экономическа эрдэм шудалгын һургуулиин хэшээл һайнаар үнгэрөө гэжэ тоолоноб. Намда, залуу пропагандистда халан абаха юумэ олон байгаа, — гэжэ В. В. Вихорев хэлэбэ.

Методическа советэй гэшүүн, заводой таһагай начальник В. Н. Ряшенцев хэлэнэ: — Т. И. Бадашкеевагай хэшээлдэ түрүүшынхеэ байлсана бэшэб. Хэшээлнүүдынь хододоо һонирхолтойгоор үнгэрдэг. Тиимэһээ хэшээлнүүдтэнь хододоо хүнүүд олон байдаг.

— Минии һанахада, пропагандист Татьяна Ивановна энэ хэшээл үнгэргэхэдөө методико һайн мэдэхэ байһанаа харуулба, — гэжэ заводой главна инженерэй орлогшо Ю. Н. Кравцов хэлэбэ. — Темэ хүсэд һайнаар шудалагдаба гээшэ. Гэбэшье цех сооһоо абтаһан жэшээнүүд үсөөн байгаа.

Үгэ хэлэгшэд бултадаа пропагандист Т. И. Бадашкеевагай нэмэл хэшээлдэ үндэр сэгнэлтэ үгөө бэлэй. Иимэ нэмэл хэшээлнүүдые ходо үнгэргэбэл, һайшаалтай гэжэ пропагандистнууд хэлсээ һэн.

Энэ хэшээл үнгэрэгшэ һуралсалай жэлдэ болоһон байна. Зүгөөр пропагандист хүн хододоол мэргэжэл шадабаряа, эрдэм мэдэрэлээ мүлижэл байдаг ха юм. Тиимэһээ мүнөө Т. И. Бадашкеевагай лекци, политинформацинуудые хүдэлмэришэдэй дунда үнгэргэжэ байхыень ходо шахуу харанабди.

Заводой партийна комитедэй байшан соо пропагандистнарай ехэ стенд мүнөө бэлдэгдэжэ байна. Түрүү дүй дүршэлтэй пропагандистнууд тухай эндэ хэлэгдэнэ. Тэдэ пропагандистнуудай дунда Т. И. Бадашкеевагай фото зураг хүндэтэ һуурияа эзэлнэ.

Н. ФЕДОТОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: пропагандист Т. И. Бадашкеева.

ХЭНШЬЕ, ЮУНШЬЕ МАРТАГДААГҮЙ

ҺҮҮЛШЫН ТУЛАЛДААН

Сэрэгэй архивай шарлашаһан хуудаһануудые иража һуухада, һонин баримтанууд дайралдадаг. Үнгэрһэн дайнай гал дүлэн соогуур гарасалдажа, баатаршалга харуулһан, мэдэгдээгүй үлэһэн хүнүүд тухай эдэ документнүүдһээ ойлгожо абахаш.

Манай нютагай хүбүүн, летчик Будаев тухай мүнөө хөөрэхэ дуран хүрэнэ. Энэ хүнэй нэрэ, алдарыень олохо шадаагүйдөө халагланаб.

...1944 оной июль һара. Львов-Сандомирска шэглэлээр добтолго боложо байгаа. Совет Армиин сэрэгшэд фашистнуудые баруун тээшэнь намнажа эхилэнхэй һэн. Сухарижа ябаһан дайсанай ара талые манай лётчигууд бомбодоно.

Тэрэ үдэр Сандомирска плацдарм дээгүүр манай найман истребитель ниидэжэ ябаа һэн. Гэнтэ дороһоо иимэ захиралта дуулдаба!

— Хорин «фоккер» ерэжэ ябана. 1500 метр үндэртэ. Тэдэниие энэ бэеэрээ угтагты!

Гурба мянган метр үндэртэ ниидэжэ ябаһан манай истребительнүүд дайсанай «ВФ-190» түхэлэй самолёдуудта добтолжо оробо.

Младша лейтенант Будаев дайсанай самолёдууд тээшэ өөрынгөө «харсагые» залаба. Пулемет, пушкануудай һомонууд зурлаа татан, хүхэ тэнгэриин хүшэгэ дээгүүр элеэр харагдаба. Тулалдааншье эхилшэбэ.

Ахалагша лейтенант Кузьмин тон мэргэнээр буудажа, дайсанай нэгэ самолёт унагаажархиба. Ахалагша лейтенант Олейниковэй мэргэн һомонһоо хоёр самолет улаан дүлэ хаян, газар мүргэн унаба. Тиихэдэ Будаевай самолёдой пулемет дайсанай нэгэ самолёдые улаан галаар «хүндэлбэ». Хэды тии бэшье фашистнууд олон зандаа.

Манай нэгэ «харсагын» хойноһоо дайсанай «фоккернуудай» орожо ябахые Будаев харажархиба. Харин манай летчик Поренко дайсанай дүтэлхые обёорногүй хэбэртэй. «Абарха хэрэгтэй» гэжэ Будаев һанаадхиба. Гансата өөрынгөө самолёдые дайсад тээшэ залаадхиба.

Хэнэйшье урид буудаһаниинь ойлгогдобогүй.

Гэнтэ Поренкын абяан наушник соонь дуулдаба:

— Будаев! хара! Хойно һоомнай добтолжо байна.

Будаев эрьелдэн хараба «Фоккернуудай» мохоо хушуунууд тэрээндэ дүтэлжэ ябаба.

— Баруулжаа! Доошоо! — гэжэ Будаев Поренкодо һүхирбэ.

Араһаань дүтэлжэ ябаһан дайсадые ехэ тоонгүй, Будаевшье гашеткэеэ дараба. Намнажа ябаһан «фоккерынь» хара утаа хаяһаар, доошоо унажа эхилбэ. Теэд Будаев хожомдошобо. Араһаань ерэһэн «фоккернуудай» һомод младша лейтенантын «харсагые» тудаба.

Будаевай нюрга руунь халуу бусалжа, зүүн гарынь мэдэрэлгүй болошобо. Нюдэнэйнь урдуур гал сахилжа, ямаршьеб сахаригууд харагдаадхиба. Самолёдынь доошоо унажа эхилбэ. Өөрөө мэдээгээ алдажархиба.

Тиигээд газарта хүрэтэр унаха һэн. Гэнтэ мэдээ ороходонь, Поренкын абяан дуулдаба:

— Будаев! Биш шархатааб... Самоледни дүрэжэ байна... Һүрэхэмни... Аршалыш!

Поренко нүхэрынь Будаевые аршалха гэжэ ябаһаар, дайсанай һомондо тудагдаа, самолёдынь шатажа эхилээ...

Мэдээ ороһон Будаев парашюдай сайбалзан буужа ябахые харажархиба. Тэрэниие, шатажа эхилһэн самолёдһоо һүрэһэн Поренкые буудахаяа хоёр «фоккер» дүтэлжэ ябаба.

Улаан шуһаяа адхажа һууһан, үрөөһэн гараа хуха буудуулһан Будаев бүхы хүсэеэ суглуулжа, дайсанай самолёт тээшэ «харсагаяа» залаха зуураа, гашеткэеэ дараба. Тудабагүй. Дайсадай самолёдууд халба һүрэн, бүри дээшээ шууяшаба.

Дайсад наран тээһээ дахинаа добтолбо. Будаев шүдэеэ зуужа, самолёдоо урдаһаань залаба.

«Фоккернууд» дүтэлжэл ябана. Мэнэ мэнэ Будаевай самолёдтой мүргэлдэшэхэнь хаш. Тиигэбэшье дайсан сэхэ халиргайдан, хажуу тээшээ годирбо. Тиихэтэйнь хамта Будаев буудажархиба. Фашистын «фоккершье» бута һүрөөд, доошоо унажа эхилбэ.

Фашис нүгөөдэ летчик манай Будаевтай тулалдахаяа зүрхэлбэгүй. Үүлэн соо ороод, үгы болошобо.

Будаев дахинаа муудажа эхилбэ. «Унтаршаһан» баруун гараараа жолоогоо адхаад, парашюдаар буужа ябаһан нүхэр дээгүүрээ нэгэ хэды элибэ.

...Огторгойдо болоһон тулалдаае манай сэрэгшэд хараһан юм. Ямаршьегүй бууһан Поренкыешье сэрэгшэд угтан абаба. Табан хушуутай одотой самолёдой газарта унашахада, манай сэрэгшэд гүйлдэн ошобо.

Гараа таһархай, сээжэеэ ходо буудуулһан Будаев ами табихынгаа урда тээхэнэ баатар зоригтойгоор ниидэжэ, нүхэрөө абарһан байна бшуу.

Е. ГОЛУБЕВ.

АВТОРҺАА: Будаевтай дайнда суг ябаһан, мэдэхэ, таниха нүхэдынь энэ материал уншаад, редакцида бэшэг эльгээхэ аабза гэжэ найдагдана. Иигэжэ Буряад оронойимнай хүбүүн дайнай шэрүүн тэрэ үдэр ёһотойл баатаршалга харуулаа ха юм.

РАССКАЗ

ДУУГАРДАГГҮЙ ДУГАР

Б. МУНГОНОВ

Ангуушамнай нэгэн-хоёр ...оо ниидэһэн үсөөхэн боргоондо нюураа хазуулхагүй гэжэ жэбхүүнэйнгээ за...ар тархяа бүглөөд хэбтэбэ. Тииһээр хэбтэтэрээ үр... нойртоо диилдэжэ, ...ра дуураһаар унташаба. ...ыень хүлеэжэ байһан ...эдэл, үни заяанда урда ...дөө ошоһон үбгэн баабайнь гэнтэ хаанаһаашьеб ...онь ерэжэ, һаабагар сахал тархияа һанаагаа зобонгоор һабардаад, һэбшээ һалхин үлеэһэн шэнги бүдэгэр хоолойгоор гүбэрбэ: ...баарма, аша хүбүүн Дугарни! Агнажа бирахагүй ...агнааб гэжэ хайран бэеэ ...ооош даа. Дайдын ан ...харгаг даа, дэмы зоргон... баригдахагүй. Болиһойш ...хүбүүмни, орхиһойш... ...болижо шадаагүй ...шунахай шэрүүн аба..., шоно шэнги шуһа... арьяатан боложо тохор... Баатар хүбүүн Сан...шье уян зөөлэн сэдьхэл... байжа, Баян Зүрхэн ...дые бала харбангүй ор... юм. Уг гарбалаа һа... уян зөөлэн сэдьхэл... ухаансар амитан боло... даа, хүбүүмни, боло... Ан гүрөөл олоор ...хомхойрһон хүн ...лөө гэжэ дуулаагүйб. ...дахаһан — ама тоһо... гэжэ элинсэг хулинсаг... дэмы хэлэһэн байхагүй. ...аа һайнаар дахаа бол, ...тай хүн ябахаш даа. Үбгэн баабайнгаа үгэ дуу...жа, үүрэй сайгаа үдыдэ ...эр эндэһээ холодоһойш ...аа, ээ, баарма, аша хүбүүн Дугарни!..» — гээд, бүри ...нэнь тонгойжо үгэлхэ...нь, айһан мэгдэһэн ангуушамнай залд гэжэ һэришэбэ. Ара нюргаараа хүйтэ ...алгаад, нууга соогоо шо...ойжо үндыбэ. Тархи тол...ойгоо эрьюулжэ, иишэ тии...шэ хараашалба, шагнаар...ба. Һалхи һэбшээн зам...шоод, ой модон дуу хүг...жэмдөө садашоод, гансал боргооһо батаганын уршагтай ута һиинналдаан, уяигатай үлэсхэлэн дуулалдаан шэхэнэй шиир таһалангүй соностожо байба. Толгойгоо үргэжэ өөдөө харахадань, тугаараймнай одото һайхан огторгой нарбайн харлажа, нэгэшье одо мүшэгүй болошоод, дээрэһээнь хабхаглан унахаяа байһан шэнги һанагдаба.

«Хэдыдэе нимэ ехээр бүрхэшөө юм? Аадар бороонь адхархаяа түхеэрбэ гү? Гэр тээшээ догдойхо гэхэдэ, харанхы балай. Үүр сайлгаад ябахаһаа ондоо арга байхагүй. Үдэр болотор бороо хура бү ороһой даа!»

Иигэжэ зальбараад, ямар нэгэн харсага бүргэдүүд шэнгеэр зүг бүхэнһөөнь абааштайгаар добтолһон бүхэтэр боргооһонуудһаа нюураа аршалжа, ангуушамнай тархяа хушаад хэбтэшэбэ. Тиигээд удангүй һөөргөө унташаһан байгаа. Хэды шэнээн унтаа юм — мэдэнэшьегүй, үргэһэ нойр соогуураа гэнтэ дуулан гэһээнь, хаанашьеб холо, шэхэни үзүүртэ мориниинь инсагаалхадал гэбэ. Ангуушан орбогод гэжэ үндыгөөд, шэхээ һонордохон шагнаархаба. Шэмээгүй. Зүүн зүгһөө сайража үүр хираалхадаад, шанга һалхин хүдэлжэ, аадар бороо орохоёо хүсэд зэһэшэнхэй. Түрүүшын томо дуһалнууд тос-тос сохилон байба. Сахилгаан сахилжа, Хамар Дабаанай һарьдагууд дээгүүр тэнгэри дуугаржа хүнхинэбэ. Ой модон харанхы сооһоо барбайлдан гараад гүрбэлзэн шарбалзан, хүүесэ шааяса дуулалдан һууба.

«Моримни инсагаалба гэжэ зүүдэлһэн байгаа алтайб».

Тиигэжэ һанахатайнь зэргэ мориниинь, эзэнээ ооглоһон шэнги, тэрэ саана баһа дахин инсагаалжа, ангуушамнай һүрэжэ бодошобо. Буугаа саб шүүрэн абаад, болдог ялхи соогуур унажа бүдэржэ ябаад, бүхы шадалаараа мори руугаа хатарба. «Юун болобоб?! Юундэ иитэрээ инсагаалбаб?! Нэгэ муу юумэн болобо гү, али яаба гээшэб!»

Изоляторта ойртожо ябахадань, мориниинь баһа дахин хуухиран инсагаалаад, тэрэ зүгһөө нэгэ юумэнэй наярхай буухань дуулдаадхиба. Морёо уяһан хорёон наяран унашаба хэбэртэй. Сахилгаан шарбаад, ойро тойрониие гэрэлтүүлжэ, агшан зуура үдэр шэнги һаруул болгобо. Энээхэн нюдэ сабшама хугасаа доторшье ангуушамнай инсагаалан сорьйһон морьёо хажуугаарынь унжагашалдаһан сог ногоон нюдэтэй хоёр һүүдэгэр амитаниие хаража урдибэ. «Һүү-үй», шононуу-уд лэ! Уятай мориием эдижэ байнал! — гэжэ бии шадалаараа «хашхараад», хашхарбаб гэжэ һанаад, Дугар гүйдэл дундаа нэгэ аматай томо хүрхигэр буугаа «түүс» байса һүргэбэ. Тэнгэриин дууһаа дутуугүй шанга абяатайгаар буунь наяржа, сахилгаан шэнги гэрэлтэй гал улаан дүлэ улаа бутарса сасаргаба. Дугар буугаа дахин һомолхо һанаатай, һалганаһан гараараа һомотой хармаанаа һабардан һуулин зүт татаба. Тиихэ зууруаа хойто хоёр хүл дээрээ соройн бодоһон моринойнгоо эрид гэдэргээ эрьелдэн, «тэб» гэжэ газарта буугаад, тахатай хүлнүүдээ табжархай буулган, инсагаалан, үүрэй толон доогуур зурагад гэшэхыень халта хараад гээгдэшэбэ. «Жолоогоо таһалжа, убшануудта барюулангүй ошобо гээшэ гү? — гэжэ Дугар найдангяар һанабашье, магад мориень намнажа ошоһон шононуудые үргөөхын тулада буугаа һүргэжэ ябаад, моринойнгоо хойноһоо соорхой соогуур хатарба. Буу һүрэжэ нэернэ. Тэрээнтэй үрдилдэн, тэнгэри дуугаржа наярна. Сахилгаан ялаганан сахилна. Мориниинь холодон инсагаална. Инсагаалхань холодо холодоһоор, соорхойн адагай шэбэр соо шэмээгүй болон замхашана.

Һомоёо дууһаһан ангуушамнай һоби-һоби хатарна. Хүнэгөөр юулэһэн аадарта хүбхэн болоторoo сохюулаад, уйдхартай хара нюур дээгүүрээ уһа нёлбоһоо урадхуулаад, мижир-мижир хатарна, муурaжа унатараа хатарна.

Үдэр боложо барайгаад зүдэрһэн амитаниие гайхаад, хайрлаһан тэмдэгшье үзүүлбэгүй, хүйтэн уһатай бороогоо хүнэг хүнэгөөр шудхаба. Бэеэ зобооһон ангуушанай бэерэхэ болоторынь шудхаба, зутарһан хорхойтой ангуушанай зуураха болоторынь шудхаба.

Шэбэр боомой шабартай харгы дээрэ гарахадань, харгын хара шабарые хамха харайһан моринойнь мүрнүүд харагдаба. Мүрнүүдэйнь хажуугаар шуһан сэсэрэнхэй. Харгын шабарай эндэ тэндэ хонхо ёнхо болотороо зура сохюулһан байхадань, моримни жолоогоороо гасуу шэрээд гүйгөө гэжэ ангуушан абаһаар ойлгобогүй, энэмни юрэдөө юун гээшэб гэжэ балартаһан ухаандаа ехэл гайхаба. Шонын мүрнүүд харагдабагүй. Түрүүн буу һүргэхэдэнь, шононууд моринһоонь холодожо, харанхы хангайнгаа оёор хүдар зугадажа арилһан байгаа хаш.

Шал норошоһон, тулама эсэшэһэн ангуушанай хүлөө шэрэһээр, һалирһаар гэр тээ ерэхэдэнь, мориниинь үни ерээд, газаахи сэргэдээ уяатай бүхы бэеэрээ шэшэрэн байба. Эзэнээ харахадаа тархяа үргэжэ баяртайгаар үүрһэбэ. Ойронь ошоходонь, хүлнүүдынь нарин шэлбээрээ ямаршьеб юумэндэ шулга нюлга сохюулшанхай, үшөө зүүн мүр дээрэнь нюдаргын багтахаар ханхагар ехэ шарха улайжа, шуһа лэбшэжэ, саанаһаань сагаан яһан бултайжа, нюдэ далтируулмаар һүрөөтэй юумэн үзэгдэбэ. Дугар өөрынгөө муудa гэмэлтээһэн морин эрдэниеэ хайрлажа, тархиень эльбэсэгээн, тэбэрижэ, хүйтэн зөөлэхэн хоншоортонь хасараа няагаад, шэмээгүйгөөр уйлаба. Ай, зайламар, баярлахадаашье шангаар энеэжэ шадахагүй, уйдахадаашье шангаар уйлажа шадахагүй, долоон зоболонгой хүн ха юм даа! Юрэл нюдэнүүдһээнь томо томо дуһалнууд мухарин гараад, хасарнууд дээгүүрнь харгылан урдаад, нойтон газар дээрэ аргаахан дуһална. Ээ, баарма, энээхэн зуура толгойгоо үргэжэ хараа һаа, моринойнгоошье уйлажа байхыень обёорхо бэлэйлши даа!..

«Халагни халаг! Арбаад жэлдэ унажа ябаһан, анда нүхэр шэнги эжэлшэһэн хайран мориёо — һалгаабаб! Хүлисэл намда байхагүй. Хойшодоо хужар, агнуури дурдаа һаа, хүл гараа хухаруужам!..»

Дугар моринһоо холо болоод, яахашье мүрөө оложо ядан, хорёо түшөөд байшаба.

Энэ үедэ Цэрэн-Хандань Шараповые дахуулаад гүйжэ ерэбэ. Тугаар һаяхан, аадар бороогой үнгэрхэ үеэр, Дугарайнгаа хара мориной сула шуһан, шабар болошоод, жолоогоо шэрээд орожо ерэхэдэнь, эмээлынь хуулажа сэргэдэ уяха хоорондоо, юун болобо, яаба гээшэб, юундэ мориниинь гансаараа ерэбэ гээшэб гэжэ айһан мэгдэһэн, хамаг муу юумэ бодожо үрдиһэн Цэрэн-Ханда дары түргэн племфермые даагшада гүйжэ ошоһон байгаа. Үшөө үндэрлөөгүй хэбтэһэн Шараповые бодхоогоод, энэ мүнөө һөөргөө харайжа ерэбэ ха юм.

— Ай, бурхан зайлуул! Ерээд байна лэ-э! — гэжэ һамганайнгаа хашхархада Дугар толгойгоо үргэжэ, манатаһан, уһатаһан нюдөөрөө урдаһаань хараба.

— Яажашье ябаһан амитан гээшэбши даа! Агнахаяа боли гэжэ хэды хэлэгшэ гээшэ һэнбиб! Хүнэй үгэ дуулаха бэшэш даа... — гэжэ һамганиинь уйлаганажа байгаад үгэлбэ.

Дугар гарайнгаа араар нюдэнэйгөө нёлбоһо аршаад эдэ хэлэһэн үгэнүүдыень зүбшөөһэн тэмдэг үзүүлжэ, түргэ түргэн тархяа дохилзуулба.

Тиигэжэ байха һамбаандань Шарапов шархатаһан морииень тойрожо ябаад, нилээдгүй удаан хэлэ амаа шоншорбо, гэмэрбэ:

— Унажа ябаһан мориёо шонодо барюулха, юун ангуушан гээшэбши даа! Ээх даа ээх, эрэл байнаш даа, баарма! Болииш! даа, боли, нүхэр!.. Энэшни мал болохоёо болёо юм хаям даа: иимэ ехэ шархатай — яһаниинь харагдажа байна, үшөө тии гээд хамаг хүлынь хуу шулгархай. Ямар юумэндэ итэрээ адаа үүрээ юм? Дархи нүүлэ соо гуур гүйгөө юм гү? Яажа хүлөө хухалаагүй гээшэб! Зай, энэшниш үбһэшэнэй тоогондо орохол гээ морин байна даа. Ветеринарта хонходожо ерүүлээд, акт бэшүүлээд, хороохол болоо бэзэбди. Ээх даа ээх, бэшэ хайшан гэхэбши даа нүхэр?!

Оройдоо өөртэнь хамаатай бэшэ юумэ Шараповай хэлэжэ байһандал, Дугар тэрэниие хүсэд шагнанашьегүй, тад ондоо юумэ бодожо, өөрыгөө зэмэлэн шоолон уйдан муудан байба.

«Өөрынгөө элдэһэн бүхэ һур жолоо хазаартаа хэһэ мни ехэ буруу. Ахирхан жолоотой һаа, моримни гасуу шэрэжэ гүйхэгүй, хүлөө гэмэлтээхэгүй, юрэдөөшье шононуудта дээрээ ортонгүй, жолоогоо таһалаад зугадаха һэн», — гэжэ үнгэрэгшэ һүниин уршагта ябадалда гансал һүр жолоогой гэмтэй байһандал, тэрэ һөөл жэгтэйгээр сэдьхэбэ.

Шарапов үшөө энэ тэрэ юумэ дуугараад, гэмэрээд, шоншороод, колхозой конторо хонходохоёо гэртээ гүйжэ оробо. Удангүй артелиин түб һууринһаа ветврач Валентина Содномовна Халзанова гүйлгэжэ ерээ һэм. Тэрэнэй ерэхэдэ үнеэшэн һамгад ажалһаа ороһон, гансал Жаргал үнеэдээ бэлшээжэ гаранхай, сүлөөтэй хүнүүд олон байба. Дугарай мори яаралгүй удаан үзэһэнэй һүүлдэ ветеринар шаналангяар тархяа һэжэрбэ:

— Иимэ ехэ шарха бэлээр эдэгэхэгүйл даа. Зунай халуунда аляаһа батаганаан һууха... Хубилжа, эдеэрлэжэ зобоохо... Акт бэшээд, мяхалхаһаа дээрэ юумэ үгы ха даа.

— Хари, бишье тиигэжэ һанаа һэм, — гэжэ Шарапов тодожо абан дэмжэбэ. — Зай, Валентина Содномовна, гэртэ орожо акт бэшыт даа...

Эгээл энэ үедэ ара таладань бузархан муухай абяан дуулдажа, залд гэһэн зоной эрьежэ харахадань, хүхэ сагаан болошоһон Дугар нюур амаяа таталдуулан, нюдэеэ хилагануулан, дахин муухайгаар абяа гараад, хоёр гараараа нюураа бүглөөд, хорёогой захада ябан һуушаба. Тиимэ даа, энэ Дугар, Хэлэгүй Дугар абяа гараба ха юм! Эхэһээ түрэһэнһөө хойшо анха түрүүшынхеэ абяа гараба. Гайхаһан гэлыһэн хүнүүд байра байра дээрээ хүдэлхэеэ болин байшаба. Нюур нюураа харалсаба. Аляаһанай ниидэхые дууламаар аниргүй байдал тогтобо.

— Ай, бурхан зайлуул! Дугарни абяа гарабал! — гэжэ баяртайгаар хашхараад, хамагай түрүүн һэгээ ороһон Цэрэн-Ханда нүхэрэйнгөө ойро гүйжэ ябашаба. Гарһаань татажа, һугаһаань үргэжэ байгаад, хүл дээрэнь бодхообо. Хаpалган бүрхэг үдэр байгаашье һаань, энээхэн зуура Цэрэн-Хандын чарин хара шарай гэрэлтэжэ, мойһон хара нюдэдынь елэлзэжэ, үнеэшэн эхэнэр бүхы бэеэрээ, бүхы сэдьхэлээрээ энеэбхилэн байба. Улад зон тэдэниие хүреэлэн тойрошобо. Дугар дахин нюур амаяа һориилгон, таталдуулан байтараа, Халзановагай урдаһаа нэгэ алхам хээд, хоолой сооһоо хүшэлдэнги абяа гаргаба:

— Ааа... кхх... т... Ааа... кхх... т... — Саашань дуугаржа шадангүй, нэрэ һурагүй тархяа һэжэрбэ.

— Акт бү бэшыт гэнэ бэшэ гү?! — гэжэ Цэрэн-Ханда хашхарба.

— Тиигэнэл даа, хөөрхышни! Тиигэнэ, тиигэнэ, тиигэнэ!.. — Нюдөө бэлтылгээд, амаа ангайлгаад, байшаһан Шарапов мүн лэ һүхирхэ тооной дуугарба. Тиигээд ветеринар тээшэ эрьежэ, гуйнги аргааханаар үгэлбэ: — Валентина Содномовна, акт бэшэнгүй, эм дом орхёод, заажа үгөөд ошыт даа. Дугар өөрөө аргалха... Эдэ зон бүгэдөөрэн аргалхабди... Дугарнай дуугаржа, иимэ жэгтэй һайхан үдэр болобо ха юм, һиииһии...

— Зай, теэд танай иимэ ехээр гуйгаа һэн хойно танай өөрынтнай харюусалга доро орхихол болоо бэзэбди, Бальчин Чагдурович, — гэжэ Халзанова сагаахан шүдэеэ харуулан миһэрбэ.

— Тиимэ даа, тиимэ! Минии харюусалга доро орхигты, Валентина Содномовна, — гэжэ Шарапов тархяа хазайлган, урдаһаань нялуухан энеэбэ.

(Түгэсхэл. Эхиниинь августын 21-нэй номерто).

ДҮЛЭТЭ ЖЭЛЭЙ БААТАРНУУД

ҮНИНЭЙ КОММУНИСТ

САГАЙ ОШОХО бүри граждан дайнай һүрөөтэй үе саг манһаа холодоно. Тиимэһээ тэрэ үеын зоной ажабайдал тэрэ үеын түүхэдэ ороһон үйлэ хэрэг манда илангаяа һонирхолтой болоно гэбэлнай алдуу болохогүй.

Үгытэй айлай бүлэдэ түрэһэн Дмитрий Хубанов хара багаһаа хойшо нютагай баяшуул Манзановай, Имкеловэй зараса боложо, хоолойгоо тэжээхын хойноһоол ябагша бэлэй. Хүнэй ажабайдалай «хабар», залуу наһаниинь Агуухэ хубисхалай дүлэн согуур үнгэрөө һэн. Эрхүү шадарай нютагуудаар Черновой, Замащиковай, Баклановай сагаан бандидууд шэнэ засагай урдаһаа эсэргүүсэн бодожо, шунахай муухайгаар аашалан, Дмитриин түрэл тала дайдые үншэрһэн үхибүүдэй бархираагаар, гам хайрагүйгөөр галдагдаһан тосхонуудай утаагаар тунаажа байгаа бэлэй.

Дмитрий Хубанов тэрэ үедэ тусхай даабаринуудые дүүргэдэг частиин (ЧОН) сэрэгтэ алба хэжэ байгаа. Тиимэһээ шунахай бузар бандидуудые бута сохин усадхалтада өөрынгөө хубитые яһалахан оруулалсаа һааб даа.

Совет засаг тогтобошье, ангиин гэмсэл замхаагүй. Иимэ шанга тэмсэлтэ сагта Дмитрий Хубанов ами бэеэ гамнангүй, ерээдүйн жаргалта байдалай түлөө наһаяа зорюулан залуу тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Совет засагай хүгжэн бэхижэхэ хэрэгтэ эдэбхитэй хабаадалсаһан Дмитрий Хубанов 1925 ондо агуухэ Ленинэй партиин гэшүүндэ абтаа һэн. Тэрэ үедэ Дмитрий Петрович Хубанов Аляадай сомоной Соведэй түрүүлэгшээр хүдэлжэ байһан юм.

Хорёод онууд... Эдэ жэлнүүд манай ухаан бододо хэтэдэз мартагдахагүй үе саг мүн. СССР-эй байгуулагдаһан түүхэтэ ушар, Эхэ ороноо индустриализацилга, үмсын ажалые хамтын гуримда оруулга ялахадаа манай сэдьхэл бодолһоо хэзээдэшье гарахагүй. Эгээл тэрэ үеын бодото ажабайдалые Дмитрий Петрович Хубанов өөрынгөө ажал ябуулгаар гэршэлэн харуулха байха.

1931 ондо тэрэ ЦК-гай дэргэдэхи партийна һургуулида эльгээгдээ һэн. Энэнь эдэбхитэй коммунистын аша габьяае тэмдэглэһэн баримта болоно гэшэ.

Һургуулияа амжалтатай дүүргээд, Дмитрий Хубанов Загарайн аймагта эмхидхэгдэһэн гахай үсхэбэрилдэг совхозой политтаһагай начальнигаар хүдэлжэ байһанаа Борьёогой совхоздо эльгээгдээ һэн. Тэндэ аяар долоон жэл соо хүдэлжэ (1933 онһоо 1940 он болотор), Борьёогой совхозой алдар солын үндэһэ һуури табилсагшадай нэгэниинь болоо бшуу.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ партиин Зэдын райкомой хоёрдохи секретаряар хүдэлөө һэн. Һүүлээрнь фермые даагшаар, Борьёогой совхозой партийна комитедэй секретаряар ажаллажа, эзэрхэг булимтарагша дайсадтай тэмсэжэ байһан Совет армиин сэрэгшэдые эдеэ хоолоор хангаха хэрэгтэ өөрынгөө хубитые оруулалсажа ябаа.

Дайнай һүүлдэ Дмитрий Петрович Хубанов партийна, совет органуудта үни удаан, аша габьяа ехэтэйгээр хүдэлөө.

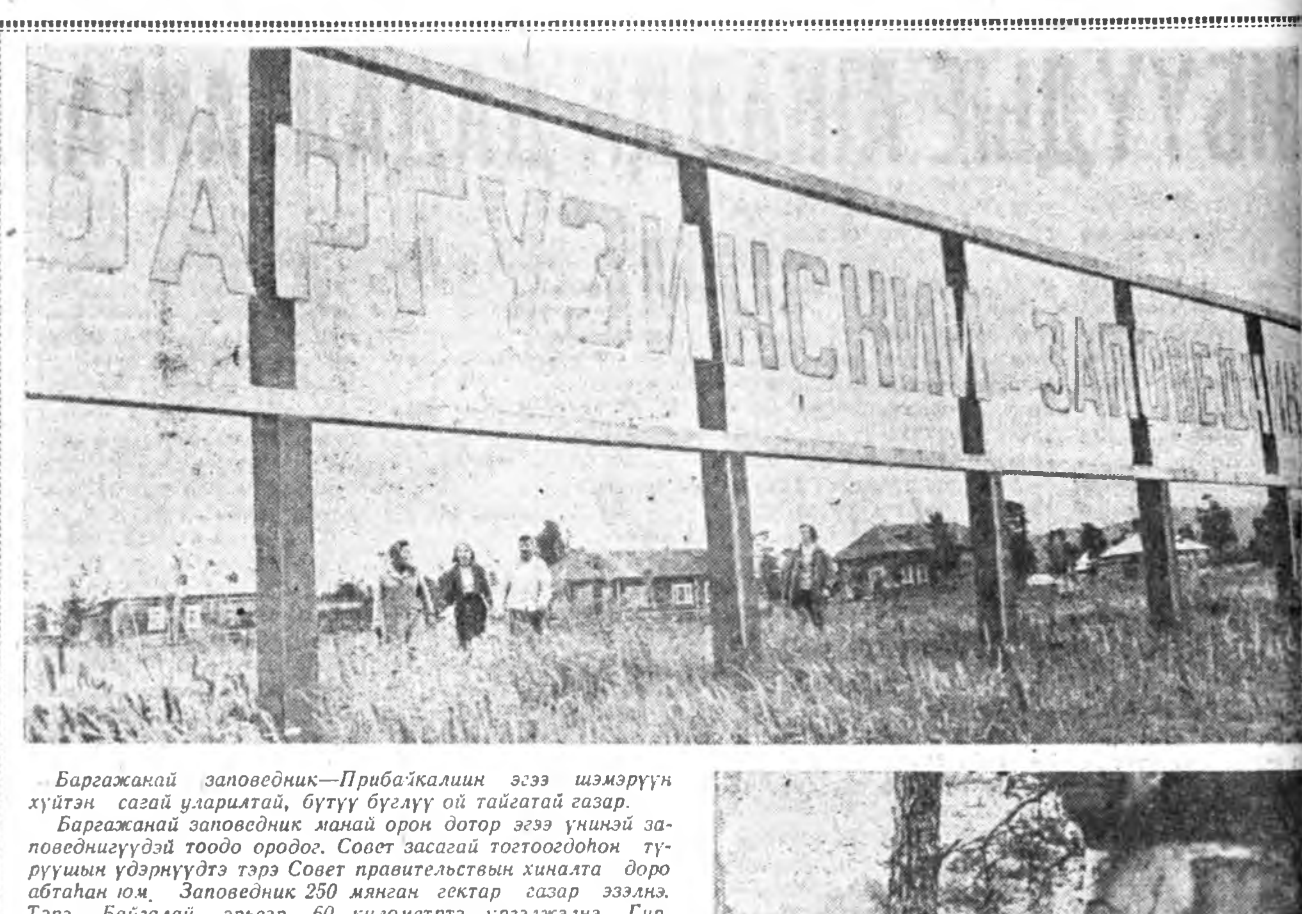
Мүнөө Дмитрий Петрович 67-той болоод байна. Тэд табяад шахуу жэл соо Ленинэй партиин гэшүүнэй нэрэ хүндые дээрэ үргэжэ ябаһан коммунист Дмитрий Хубанов олониитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан зандаа.

Тэрэ мүнөө совхозой арадай хиналтын бүлэгэй гэшүүн. Мүн һурагшадтай ходо уулзажа, тэдэндэ граждан дайнай гал дүлэн соогуур тэмсэһэн тухайгаа, совет засагай тогтоод байһан түрүүшын жэлнүүдэй үйлэ хэрэгүүд тухай хөөрэжэ үгэдэг заншалтай. Энэнь үхибүүдые патриотическа үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлгэдэ туһатай.

Дмитрий Петрович үшөөл хүигэн зандаа. Толгойгоо сайжа, хүгшэрһэн тэмдэгэй ороошье һаань, сэдьхэлынь үнөөхил залуу зандаа ха юм. Тусхайта пенсионер, урданай коммунист Д. П. Хубанов коммунизм байгуулхын түлөө тэмсэжэ байһан аша, гушанартаяа хамта энэ ехэ хэрэгтэ бүхы һанал бодолоо хандуулан ябана бшуу.

В. НИМБУЕВ.

Зэдын аймаг.

Баргажанай заповедник—Прибайкалиин эгээ шэмэрүүн хүйтэн сагай уларилтай, бүтүү бүглүү ой тайгатай газар.

Баргажанай заповедник манай орон дотор эгээ үнинэй заповеднигүүдэй тоодо ородог. Совет засагай тогтоогдоһон түрүүшын үдэрнүүдтэ тэрэ Совет правительствын хиналта доро абтаһан юм. Заповедник 250 мянган гектар газар эзэлнэ. Тэрэ Байгалай эрьеэр 60 километртэ үргэлжэлнэ. Гурбан километр үргэн зурууд газар эзэлжэ, эндэ 40 ондоо ан гүрөөл, 220 ондоо шубууд байрладаг. Тэдэнэй дунда баргажанай булган эгээ үнэтэй ан болоно. Революциин урда тээ булган үгы болотороо хюдагдаһан байгаа. Мүнөө заповеднигтэ тэдэнэй тоо олошоржо байна гэжэ охотоведүүд тоолоно.

Баргажанай Байгал шадарай амитад болон ургамалые шэнжэлэн үзэхэ талаар заповеднигэй хүдэлмэрилэгшэд ехэ ажал ябуулна.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: дээрэнь—заповеднигэй түб—Давша поселок; баргажанай булган; ангуушанай отогто.

ТАСС-ай фотохронико.

БУЭНОС-АЙРЕС

Аргентинын компартиин XIV съезд

ТАСС

Эндэ августын 20-до Аргентинын Коммунис партиин XIV съезд нээгдээ. Тэрэнэй хүдэлмэридэ 500 гаран делегадууд хабаадалсана. Съездын хүдэлмэридэ хабаадалсахаяа дэлхэйн олохон оронуудһаа аха дүү партинуудай делегацинууд, тэрэ тоодо КПСС-эй делегаци ерэһэн байна.

Съездые нээхэ зуураа, КПА-гай ЦК-гай гүйсэдкомой гэшүүн Родольфо Гиольди иигэжэ онсолон тэмдэглээ. Хорин долоон жэлэй үнгэрһэн хойно Аргентинын коммунистнууд өөһэдынгөө съездые нюуса далдагүй оошон байдалда үнгэргэхэ аргатай болоо.

Зүблэхэ зүйлэй нэгэдэхи асуудалаар —, орон доторхи политическэ байдал ба мүнөө үеын шатада партиин бэелүүлхэ зорилгонууд тухай элидхэл съезд дээрэ КПА-гай ЦК-гай Генеральна секретарь Херонимо Арнедо Альварес хэһэн байна.

БОНН

Хэлсээнүүд эхилээ

ТАСС

ЧССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо И. Гетц, ФРГ-гай гадаадын хэрэгүүдэй министерствын статс-секретарь П. Франк гэгшэдэй хоорондо августын 20-до хэлсээнүүд эхилээ. Эдэ хэлсээнүүдэй нэгэдэхи шатань Прагада болоо һэн. Тиихэдэ ЧССР ФРГ хоёрой хоорондохи харилсаануудые гуримшуулха договорто гар табиха тухай хэлсэгдэһэн байгаа.

ДЕЛИ

Хэлсээн үргэлжэлһөөр

ТАСС

Урда Азидахи оршон байдалые гуримшуулха асуудалнуудаар эхилһэн Инди-Пакистанай хэлсээнүүд августын 20-до эндэ хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлээ.

Хэлсээнүүдэй эхилхын урда тээ Пакистанай делегациие толгойлогшо, гадаадын хэрэгүүдэй гүрэнэй министр Азиз Ахмад Индиин түсэблэлгын министр Д. П. Дхартай, Индиин гадаадын хэрэгүүдэй министр Сваран Сингхтэй уулзаһан байна.

БУДАПЕШТ

Венгри ФРГ хоёрой хэлсээнүүд тушаа

ТАСС

ВНР ФРГ хоёрой хоорондо дипломатическа харилсаануудые тогтоохо хэрэгтэ бэлдэхэ тухай хэлсээнүүдтэ хабаадалсаһанаа Венгриин делегаци Боннһоо Будапештээ бусажа ерэбэ. Делегациие хүтэлбэрилэгшэ, ВНР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Янош Надь МТИ-гэй корреспондентдэ иигэжэ мэдүүлээ. Эдэ хэлсээнүүдэй үедэ дипломатическа харилсаануудые тогтоохо гурим тухай уридшалан үгээ ойлголсоһон, хэдэ хэдэн документнүүдые зүбшэн хэлсэһэн байнабди. Эдэ документнүүд дотор посольствонуудые нээхэ асуудалтай хабаатай эмхидхэлэй хэмжээнүүд хараалагдана. Гүрэнүүд хоорондын хэлсээнүүдые баталха (транспорт, эрдэм-техникын ба соёл культурын холбоо барисаан гэхэ мэтэ) арга боломжонуудые хоёр талаһаа хаража үзэһэн байнабди гэжэ тэрэ хэлээ.

Эдэ хэлсээнүүдэй үедэ ВНР ФРГ хоёрой хоорондохи экономическа харилсаанууд тухай, мүн уласхоорондын байдалай гол шухала асуудалнууд тухай һанамжаяа халан абалсаһан байнабди гэжэ Я. Надь мэдээсээ.

Делегацинуудые толгойлогшонор правительствануудтаа элидхэхэ, тиигээд һаяын сагта эдэ хэлсээнүүд үргэлжэлүүлхэ гэжэ тэрэ хэлээ.

АНКАРА

Уласхоорондын яармаг Измиртэ нээгдэбэ

ТАСС

Уласхоорондын 42-дохи яармаг августын 20-до Измиртэ нээгдэбэ. Энэ яармагта 35 оронууд хабаадалсана.

Тус яармагта Советскэ Союз заншалта ёһоор хабаадалсана.

Хоёр павильонуудта, мүн нэмэл тусхай талмай дээрэ гадаадын худалдаа наймаанай 18 совет нэгэдэлнүүд 3 мянга гаран экспонадуудые харуулна. Тэдэнэй тоодо эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудта хэрэглэгдэдэг станогууд, түхеэрэлгэнүүд, автомобильнууд, хэмжэлгын приборнууд, хүдөө ажахын машинанууд болон бусад олон зүйлнүүд оролсоно.

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТЕЛЕФОН·ТЕЛЕГРАФ·РАДИО

САНТЬЯГО

ЧИЛИ: Түгшүүрилтэ байдал тэрэл хэбээрээ

ТАСС

Чилиин правительство оронойнгоо дотоодын түгшүүрилтэ политическэ байдалые гуримшуулха тушаа хэмжээнүүдые абажа байна. Баруунай хүсэнүүдэй галзуу ехээр эсэргүүсээшье һаань, ашаанай машинануудай эзэдэй эмхидхэһэн хуули буса буһалгаанда хабаадагшадай машинануудые хүсөөр буляажа абаха ябадал үргэлжэлһөөр. Энэ машинанууд сэрэгэй частьнуудай байдаг газарнуудта абаашагдажа, хажуудань сэрэгэй харуул табигдана. Ниислэл хотодо имагтал автобусууд хэм гурим соогоо ябана.

Энээнтэй хамта правительство хадаа гүрдэлгэ хюдалгын аашануудые захадан болюулха тушаа хүсэлэл оролдолго гаргана. Иимэ аашануудые һүүлэй үедэ хархис этэгээдүүд һужэрөөһэн байгаа. Дотоодын аюулгүй байдал сахиха тухай хуулиие улам үргэдхэхэ гэһэн хуулиин проект национальна конгресстэ эльгээгдээ. Энэ проектын ёһоор, гэмтэ ааша гаргагшадые, орон дотор ниитын гурим эбдэгшэдые хэһээхэ талаар засаг баригшадта бүри ехэ эрхэ олгогдохо юм.

Имагтал һүүлшын гурба — дүрбэн үдэрэй туршa соо хархис этэгээдүүд 70 гаран добтолго хэһэн, байра байдалнуудые тэһэлһэн, мүн бусад һүйдхэлтэ аашануудые эмхидхэһэн байна. Ашаанай машинануудай эзэдтэй хамтардаг нэгэдэлэй галзуу этэгээдүүд шуһата шэнэ гэмтэ ябадал хээ. Тэдэнэр транспортнигуудай патриотическа хүдэлөөнэй (Мопаре) ниислэл хотын отделениин хүтэлбэрилэгшэ Оскар Бальбоа Кампос гэгшые алаһан байна. Хэнэйшье мэдэһээр, Мопариин жолоодогшод ашаанай машинануудай эзэдэй эмхидхэһэн буһалгаанда хабаадалсаагүй, харин ашаануудые шэрэжэ байһаар.

Энэ гэмтэ ябадал ажалшадай дунда зэбүүрхэмэ буруушаалга үүсхээ. Оскар Бальбоае хархис этэгээдүүдэй алаһан ябадалые Чилиин дотоодын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Даниэль Вергара эрид шууд буруушаагаа. Гэхэ зуура Сантьяго городой хүдэлмэрилшэдэй районуудай нэгэнэйнь нютагай засаг түрын түлөөлэгшэ Тито Палестро гэгшын гэрэй хажууда эдэ бандидууд бомбо тэһэлһэн байна.

Эгээл галзуу хархис этэгээдүүдэй талада христианско-демократическа партиин зарим хүтэлбэрилхы ажал ябуулагшад оролһон байха юм. Тэрэнэй баруунай шэглэл баримталагшад «демократи» тухай гаргадаг элдэб эсын шашаг шууяагаа болюулаад, правительствые худал хуурмагаар хардажа, тэрээндэ добтолжо ороһон байна.

ВЬЕНТЬЯН

Лаосто урбалта хэхэ һэдэлгэ

ТАСС

Августын 20-ной үглөөгүүр эндэ гүрэнэй урбалта хэхэ гэһэн һэдэлгэ гаргагдаа. Үгэсөө хэһэн бүлэг хүнүүд хүршэ Таиландһаа Вьентьян руу шурган ороод, премьер-министр Суванна Фумын ордондо, ниислэл хотын гарнизониие командалагшын штабта, аэродром болон бусад газарнуудта добтолго эмхидхээ.

Правительствын абаһан эрид шууд хэмжээнүүдэй эсэстэ эдэ этэгээдүүд бута сохигдоо, харин тэдэниие толгойлогшо — Лаосой агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдые урдань командалдаг байһан генерал Тхао Ма алуулаа. Засагаархид Вьентьяндахи, мүн бүхы орон доторхи байдалые бүримүһэн хиналта дороо абанхай гээд премьер-министр Суванна Фума радиогоор үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. Абтаһан мэдээсэлнүүдые хараад үзэхэдэ, энэ добтолго хэгшэд баруунай хархис этэгээдүүдэй бүлэглэлдэ хабаатай байһан ха. Эдэ хархис этэгээдүүдые мүнөө Таиландда байдаг, урдань оронной премьер-министрэй орлогшо байһан генерал Фуми Носаван толгойлдог байна.

РИМ

Шэнэ һүйдхэл

ТАСС

Италиин шэнэ түхэлэй фашистнууд һүйдхэлтэ шэнэ ааша гаргаба. Августын 19-нэй һүни Сан-Джованни-Ин-Персичето (Болонья провинци) гэжэ нютагта тэдэнэр Италиин Компартиин общинын комитедэй, Италиин залуушуулай коммунис федерациин клубай, Италиин эхэнэрнүүдэй союзна нютагай хүтэлбэрилэгшэдэй байдаг байшангые галдаһан байха юм. Түймэрэй эсэстэ эдэ организацинуудай гэрнүүдтэ материальна нилээд ехэ хохидол ушаруулагдаа. Болониин Компартиин федераци мэдүүлгэ тунхаглаа. Шэнэ түхэлэй фашистнуудые политическэ талаарнь холодуулхын тулада нэгэдэмэл ябуулгаяа улам бэхижүүлхыень провинциин бүхы демократическа хүсэнүүдые тэрэ уряалһан байна.

ПОРТУГАЛИИН КОЛОНИЗАТОРИУУДАЙ ЗЭРЛИГ ААША

ЛОНДОН. ТАСС-ай корреспондент В. Василец иигэжэ дамжуулна:

Африкада оршодог Мозамбик колониин нютагай хүн зониие Португалиин колониальна армиин зэрлиг муухайгаар хэһээһэн тухай шэнэ баримтанууд Лондоной хэблэлдэ августын 20-до мэдээсэгдэбэ.

Үнгэрэгшэ жэлэй декабриин 16-да Португалиин солдадууд Човала тосхоной 60 шахуу хүнүүдые алаһан байгаа гэжэ «Дейли телеграф» газетын корреспондент бэшэнэ. Энэ тосхон Тете хотоһоо 15 милиин зайда оршодог юм. Тосхоной байһан газарта корреспондент ошоод, хүнүүдэй хохимой болон бэеынь бусад үлэгдэлнүүдые хараһан байна. Португалиин солдадуудай иимэ хэһээлтэ хэһэнэй һүүлээр энэ тосхондо ошоод, алуулаһан 53 хүнэй бэе хараа һэм гэжэ нютагай зоной ударидагшадай нэгэн журналистнуудта хөөрөө.

Човалиин хүн зоной дундаһаа амиды үлэһэн гурбан хүнүүд энэ хэһээлтын болоһон газарта журналистнуудые абаашажа харуулаа. Тэдэнэй дунда энэ хэһээлтын үедэ шархатаһан 27-той эхэнэр ябалсаа һэн.

Мозамбигай Вириями гэжэ тосхондо олон хүн зониие хюдаһан тухай табан неделиин урда тээ мэдээжэ болоо. Португалиин солдадууд энэ тосхоной 400 гаран хүнүүдые алаһан байха юм. Колонизаторнуудай энэ шуһата ааша бүхы дэлхэй дээрэ эрид шууд буруушаагдаба.

«Ехэдээл һаа, нэгэл ушарта», Тете провинцида солдадууд «тааруугүй ябадал» гаргаа гэжэ Португалиин оборонын министерство уржадэр хуулита ёһоор мэдүүлээ. Энээнэй урда тээ, хэнэйшье мэдэһээр, Лиссабон хадаа дэлхэйн хэблэлэй мэдээсэлнүүдэй зүб байһые буруушааха гэһэн һэдэлгэ гаргадаг байһан шуу.

«Нарин нягта» мүрдэлгэ хэжэ байнабди гэжэ Португалиин засагаархид мүнөө мэдүүлээ. Гэхын дашарамда, энэ мүрдэлгын дүнгүүдые уридшалан хэлэхэдэ болохо гээшэ ха. Яахадааб гэхэдэ, «Гардиан» газетын мэдээсэлэй ёһоор, энэ мүрдэлгые армиин офицернүүд хэдэг байха юм. Тэдэнэр хайшаншье гээ һаа, гэмтэй байһан өөһэдынгөө нүхэдые сагааруулха гэжэ оролдохо ха юм.

КОНАКРИ

Секу Турегэй мэдүүлгэ

ТАСС

Конакриин радиогой мэдээсэһэнэй ёһоор, Африкын оронууд национальна экономикоёо эрхилхэ хэрэг өөһэдынгөө гарта бүримүһэн абаха, мүнгэн-һангай хэрэгүүдэй талаар гүйсэд бэеэ даанхай байдалтай болохо ёһотой гэжэ Гвинейн банкнууд болон страховой нэгэдэлнүүдэй национальна конференциин нээгдэхэ үедэ Гвинейн президент Секу Туре онсолон тэмдэглээ. Мүнгэн һангай талаар нягта харилсаа холбоотой болохыень, тусхайлан хэлэбэл, Африкын түбэй банк байгуулхыень Секу Туре Африкын гүрэнүүдые уряалба.

ҮШӨӨ ХОЁР ОЧКО НЭМЭГДЭБЭ

ФУТБОЛ

СССР-эй «А» классай хоёрдохи бүлэгтэ наададаг Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зоны футболистнуудай ээлжээтэ уулзалганууд уржадэр үнгэргэгдэбэ. Энэ үдэр манай «Сэлэнгэ» командатай Красноярскын «Автомобилист» команда наадахаар ерэһэн байна. «А» класста наадажа эхилһэн сагһаа хойшо хоёр командын футболистнууд түрүү һуури эзэлхын түлөө арбан хоёр удаа уулзаһан. Тиихэдээ эндэ айлшад хоёр удаа шүүһэн, дүрбэ дахин тэнсэһэн, бусадтань манай команда шүүжэ гараһан байха юм. Харин энэ жэлэй нааданда гэхэ гү, али май һарада «Сэлэнгэ» команда эдэнэртээ айлшалхадаа 1:1 тоотойгоор тэнсэһэн юм. Зүгөөр нааданай шэнэ гуримай ёһоор, нэмэлтэ сагай үгтэхэдэ, талмайн эзэд 5:4 гэһэн тоотойгоор шүүһэн байгаа.

Алас-Дурна зүгэй зоны командануудтай харюугай наада үнгэргэхөөр наашаа гаража ерэһэн Красноярскын футболистнууд үнгэргөөд ябаһан 18 нааданһаа зургаан командые шүүһэн, дүрбэнтэйнь тэнсэһэн, наймандань шүүгдэһэн байна. Нааданай хоёрдохи хахадта эхилһэн гурбан уулзалгадаа Шэтын футболистнуудые 0:1 тоотойгоор шүүһэн, «Амур», «Аэрофлот» командануудта шүүгдээд ябана. Харин «Сэлэнгэ» командатай ээлжээтэ уулзалгаяа үнгэргэхөөр ерэһэн айлшадай футболистнууд хэр зэргэ наадаа хаб гээд эндэ хаража үзээ. Үдэшын эгэ долоон часһаа наадан эхилжэ, манай футболистнууд добтолжо оробо. Эндэ Анатолий, Валерий Михновтон, Юрий Изюмцев, Юрий Калашников гэгшэд шадамар бэрхээр наадажа, стадиондо сугларагшадые баясуулаа. Нааданай эхилһээр юһэдэхи минутын ябажа байхада, Анатолий Михнов айлшадай хамгаалагшадай талмайһаа гаратар сохиһон бүмбэгэ хүсэжэ үрдеэ. Урагшаа гараһан Калашниковта бүмбэгэ дамжуулба. «Сэлэнгэ» командын капитан бүмбэгэеэ дам саашань — Валерий Михновто үгэжэрхибэ. Шангаар сохигдоһон бүмбэгын штанга тудаад гэдэргээ һүрэжэ ябатар Анатолий Михнов тэрэниие сохижо, тоо нээгэ. Нааданай нэгэдэхи хахадай дүүрэтэр «Сэлэнгын» футболистнууд һайн добтолго хэжэ, айлшадайнгаа хамгаалагшадта амар заяа үзүүлээгүй.

Нааданай хоёрдохишье хахадай эхилхэдэ манай футболистнууд баһал һайн добтолго хэһэн байна. Эндэ «Сэлэнгын» Владимир Максимов, Алексей Кизеев, Юрий Изюмцев гэгшэд бүмбэгэ абамсаараа урагшаа гарахадаа, хоёрдохи бүмбэгэ айлшадай ворота руу оруулжархёо бшуу, Энэ бүмбэгэ Владимир Максимов воротагай дээдэ булан руу эршэтэйхэнээр сохижо оруулһан байна.

Иимэ тоотойгоор «Сэлэнгэ» команда айлшадаа шүүжэ, үшөө хоёр очко өөртөө бэшүүлбэ.

Августын 27-һоо «Сэлэнгэ» команда Баруун Сибириин стадионууд дээрэ табан уулзалга үнгэргэхөөр аян замдаа мордобо. Августын 27-ной үдэр манай «Сэлэнгэ» команда Новосибирскын «Чкаловец» командатай наадаха юм.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

САГАЙ УЛАРИЛ

Сэлэнгэ мүрэнэй уһан республикын урда аймагуудта үнгэрһэн хэдэн хоногой туршада һуужа үргэлжэлһөөр.

Үсэгэлдэр Новоселенгинск тосхон шадар Сэлэнгэ мүрэн бүхыдөө 375 сантиметрээр буужа, 464 сантиметрэй тэмдэгтэ хүрэһэн байна. Мүн Улаан-Үдэ шадар уһан 220 сантиметрээр һуугаа гэхэ гү, али 214 сантиметртэ хүрөө.

Никольско тосхондо уһан 219, Мурзинодо 101 сантиметрэй тэмдэгтэ хүрэжэ, добуун газар уһанһаа гараба. Зүгөөр Хяагтын адаг шадар ороһон хура бороо Сэлэнгэ мүрэнние табан сантиметрээр нэмээбэ.

Сүхэ, Хёлго, Үдэ голнууд һүүлэй хэдэн хоногой туршада үдэр бүри 10—15 сантиметрээр һууһан байна.

Н. АФОНИНА,

Улаан-Үдын гидрометобсерваториин директор.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанд «Гурбадахи, шиидхэхы [...]рысөөнэй тууужа бэшэг» — суглуулбари. «Тэжээл [...]лэдхэлгэ — мүнөөдэрэй ш[...]хала зорилго» — суглуу[...]бари. ТАСС-ай һүүлэй [...]нин.

Хоёрдохи хуудаһанд «Хубилалта» — П. На[...]вай статья. «Коммунист [...]рээрээ омогорхоноб» — [...] Насыровай корреспонден[...] Редакцида ерэһэн бэшэгүү[...] һээ.

Гурбадахи хуудаһанд «Соёлшод—малшадта»—су[...]луулбари. Хилын саана. Ор[...] доторнай.

Дүрбэдэхи хуудаһанд Байгаали тухай матер[...]нууд. Спорт.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММ[...]

«Орбита» харуулна:

14.35 — Һүүлэй һон[...] 14.45 — Үхибүүдтэ — «[...]кувырком» гэжэ мул[...] фильм харуулагдаха. 15.[...] — «Арһан бүмбэгэ» клуб[...]шанда хүртэхын түлөө» [...]һэн һурагшадта зорюулаг[...]һан программа дамжуулаг[...]ха. 16.30 — 16.40 — [...]һарлалга. 16.40 — «Ула[...]хоорондын байдал саа[...]дань һайжаруулха» — хө[...]рэлдөөн. 16.55 — 18.20 — Забһарлалга.

Улаан-Үдэ харуулна:

18.20 — Дамжуулгын пр[...]грамма. 18.25 — Телеп[...]рама. 18.45 — Һүүлэй [...]нин (буряадаар).

«Орбита» харуулна:

19.00 — «Время» — [...]дээсэлэй программа. 19.3[...] — **Үнгэтэ телевидени.** «Ун[...]версиада-73». 21.00 — «Семнадцать мгновен[...] весны» — телевизион[...] уран һайханай олон сер[...]тэй фильм (6-дахи сери[...] 22.20 — 22.30 — За[...]һарлалга. 22.30 — Үнгэ[...] **телевидени.** «Универсиа[...]73».

«СПОРТЛОТОГОЙ» ТИРАЖ

«Спортлотогой» ээлжэ[...] тираж августын 20-до Но[...]кузнецк хотодо үнгэрг[...]бэ.

5, 12, 25, 28, 30, 48

иимэ номернууд ээлжэ[...] тиражда тудаба.

Новосибирск хотодо авгу[...]тын 30-да ээлжээтэ тираж[...] болохо.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

☐ «БУРЯАД ҮНЭН» ☐ 1973 оной августын 22. ☐ 4-дэхи хуудаһан ☐ Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР ☐ Н.01560. Заказ № 004[...]